

**Diagnoza stanu obecnego obszaru południowej części Ziemi Dobrzyńskiej
na potrzeby opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju obszaru Stowarzyszenia Lokalna Grupa
Działania Gmin Dobrzyńskich Region Południe na lata 2023-2027**

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Gmin Dobrzyńskich Region Południe

Dobrzyń nad Wisłą, wrzesień 2022 r.

Wstęp

Poniższa diagnoza oparta została o analizę i interpretację danych statystycznych pochodzących z oficjalnej statystyki GUS, informacji i danych przekazanych przez samorządy objęte obszarem działalności LGD oraz inne, ogólnodostępne bazy danych społeczno – gospodarczych.

Analiza zawiera m.in. porównywanie sytuacji na terenie LGD z sytuacją w skali regionu województwa kujawsko-pomorskiego. W celu zapewnienia jak najpełniejszej obiektywności tego porównania – w przypadku dostępności danych na poziomie gmin, porównano sytuację na terenie województwa, biorąc pod uwagę tylko dane dotyczące gmin wiejskich i miejsko – wiejskich. Takie podejście pozwoliło na wyeliminowanie błędu metodologicznego w postaci ujęcia w porównaniu danych dla gmin miejskich regionu, które w większości nie są objęte obszarem działalności LGD, a które znacząco wpływają na sytuację społeczną i gospodarczą całego województwa – dotyczy to przede wszystkim Torunia i Bydgoszczy, które z uwagi na liczbę ludności w znacznym stopniu determinują obraz dotyczący poziomu rozwoju całego regionu. Podobnie postąpiono w przypadku danych dostępnych na poziomie powiatów – gdzie sytuację na terenie LGD porównano do średniej dla powiatów ziemskich w województwie (bez miast na prawach powiatu).

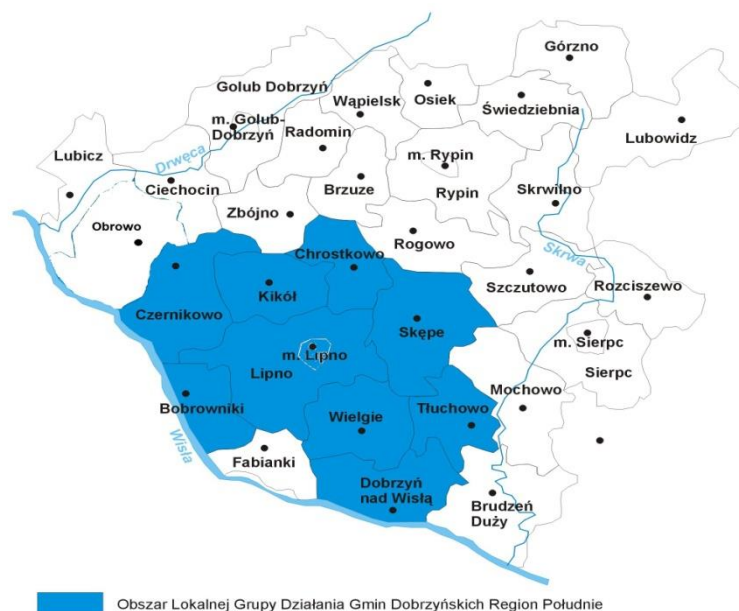
Przedstawione poniżej informacje zostaną uzupełnione na późniejszym etapie prac nad LSR o wyniki badań społecznych (ankiet, warsztatów, spotkań informacyjnych) w poszczególnych dziedzinach. Dopiero taka – pełna analiza – będzie podstawą do opracowania analizy SWOT oraz wypracowania celów do realizacji na przyszłość.

1. Ogólny opis obszaru.

Lokalna Strategia Rozwoju realizowana przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Gmin Dobrzyńskich Region Południe obejmuje obszar 9 gmin: Bobrowniki, Chrostkowo, Czernikowo, Dobrzyń nad Wisłą, Kikół, Lipno gmina, Lipno miasto, Skępe, Wielgie Tłuchowo. Wymienione gminy wchodzi w skład powiatu lipnowskiego (9 gmin) oraz powiatu toruńskiego (gmina Czernikowo). LGD Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Gmin Dobrzyńskich Region Południe obejmuje obszar położony w południowo – wschodniej części województwa pomorskiego.

Całkowita powierzchnia obszaru LGD wynosi 1 185 km² co stanowi 6,6 % powierzchni województwa kujawsko - pomorskiego. Pierwszą bardzo ważną cechą charakterystyczną obszaru LGD jest jego atrakcyjne położenie administracyjne i komunikacyjne. Sytuacja ta odnosi się przede wszystkim do położenia w centralnym punkcie kraju oraz bliskości Torunia, Włocławka i Płocka jako bliskiego potencjalnego rynku zbytu produktów i usług świadczonych na terenie LGD. Jednocześnie widoczne jest dogodne położenie komunikacyjne odnoszące się w szczególności do przebiegania przez teren LGD drogi krajowej nr 10 łączącej aglomeracje: szczecińską, bydgosko-toruńską i warszawską oraz bliskość autostrady A1. Drugą charakterystyczną cechą dla tego obszaru jest jego usytuowanie na skarpie wiślanej i bezpośrednia dostęp do Jeziora Włocławskiego, sztucznego zalewu na środkowej Wiśle, powstałego ze spiętrzenia wód na zaporze wodnej we Włocławku. Zbiornik Włocławski jest największym pod względem powierzchni sztucznym zbiornikiem w Polsce o długości 58 km i średniej szerokości 1,2 km. W kontekście dostępności komunikacyjnej niezwykle ważne jest także uruchomienie od 2015 r. bezpośrednich połączeń kolejowych w ramach decyzją Marszałka województwa Kujawsko-Pomorskiego Kolei między Turuniem i Sierpcem, (z przystankami w Skępe - Wioska - Żuchowo - Karnkowo - Kolankowo - Lipno - Złotopole - Konotopie - Kikół - Sumin - Wola - Steklin - Wygoda - Czernikowo - Czernikówo). Wszystkie wymienione elementy świadczą o dobrym połączeniu obszaru LGD, zwłaszcza z głównymi aglomeracjami województwa.

Poniżej wskazano mapę obszaru objętego LSR z zaznaczeniem granic poszczególnych gmin, która wskazuje jednoznacznie na spójność przestrzenną obszaru objętego LSR.

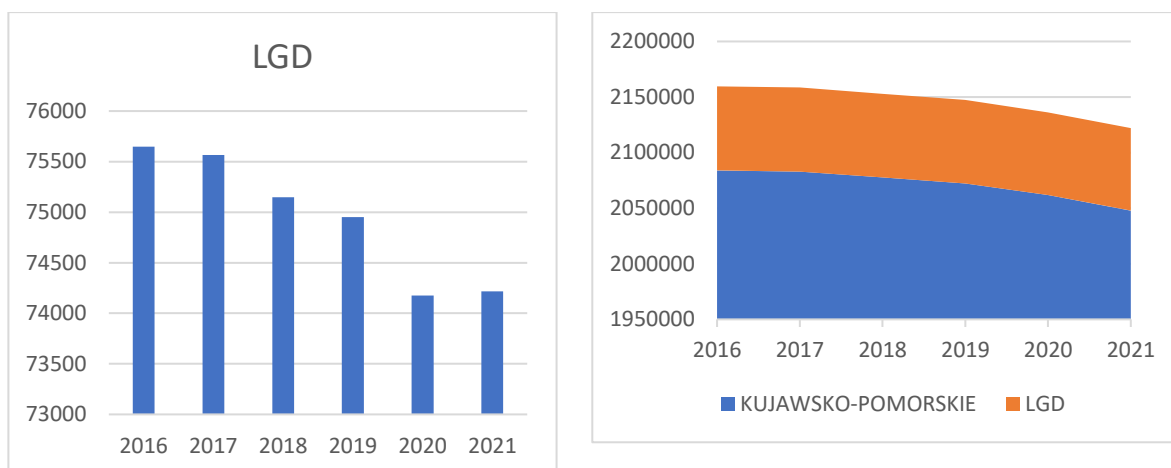

Rysunek. Mapa obszaru objętego LSR.

Źródło: Opracowanie własne.

2. Sytuacja demograficzna.

Liczba mieszkańców obszaru LGD wg danych GUS na koniec 2021 roku sięgnęła 74218 osób. Charakterystyczny jest dynamiczny wzrost tej liczby w okresie od 2013 roku wskazują, że wielkość ta spadła o 1 965 osób, tj. 3 % w relacji do stanu bazowego z 2013 roku¹. Analiza porównawcza dynamiki zmian tej liczby ze średnią dla województwa wskazuje, że spadek liczby ludności obszaru LGD jest relatywnie znacznie niższy (1,5%) w całym analizowanym okresie od średniej dla regionu – w każdym z analizowanych lat dynamika zmian liczby ludności w relacji do roku poprzedniego była na terenie LGD znacznie wyższa od średniej sytuacji w całym regionie.

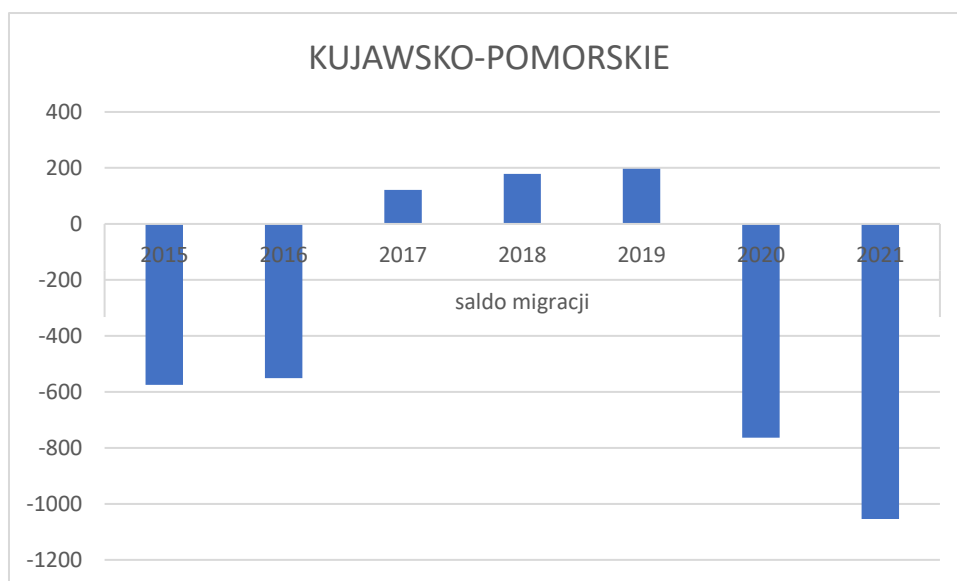

Rysunek. Zmiana liczby mieszkańców obszaru LGD w latach 2016-2020 oraz dynamika zmian liczby mieszkańców na tle województwa kujawsko- pomorskiego.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Źródeł takiego stanu rzeczy należy upatrywać zarówno w niskim, ujemnym poziomie przyrostu naturalnego jak i niskim, ujemnym wskaźniku salda migracji. Dane wskazują, że w całym okresie analizy zarówno wskaźnik przyrostu naturalnego (obrazujący różnicę w liczbie urodzeń i zgonów) jak i wskaźnik salda migracji osiągają wysokie wartości ujemne. Porównanie tych wartości ze średnimi danymi dla całego województwa wskazuje, że sytuacja demograficzna obszaru LGD jest porównywalna dla regionu – zarówno saldo migracji jak i przyrost naturalny osiągają wartości znacznie wyższe od średnich – dotyczy to zwłaszcza wskaźnika salda migracji. Woj. kujawsko-pomorskie ma ujemny przyrost naturalny wynoszący -7 452 osób odpowiada to przyrostowi naturalnemu -3,60 na 1000 mieszkańców kujawsko-pomorskiego, LGD przyrost naturalny na poziomie -253. Przyrost naturalny powiatu lipnowskiego to -3,46 na 1000 mieszkańców.

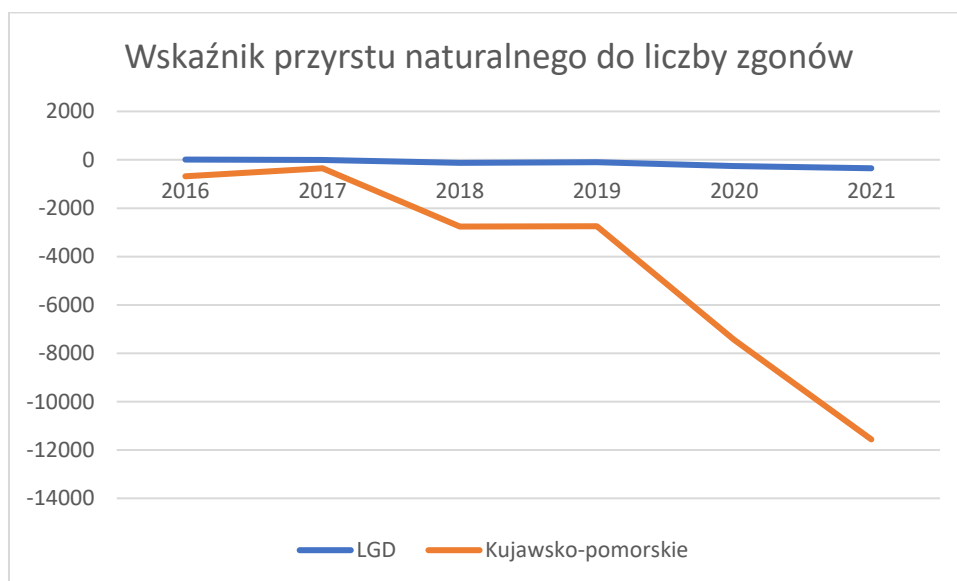
¹ W tej oraz kolejnych częściach diagnozy, w przypadku porównania zmian danego parametru w czasie, odnoszono się do okresu lat 2013-2020 (w przypadku dostępności tego typu danych). Przyjęty rok wyjściowy (2013) pozwala na uchwycenie zmian jakie się dokonały na terenie LGD od początku kończącego się okresu programowania 2013-2020.

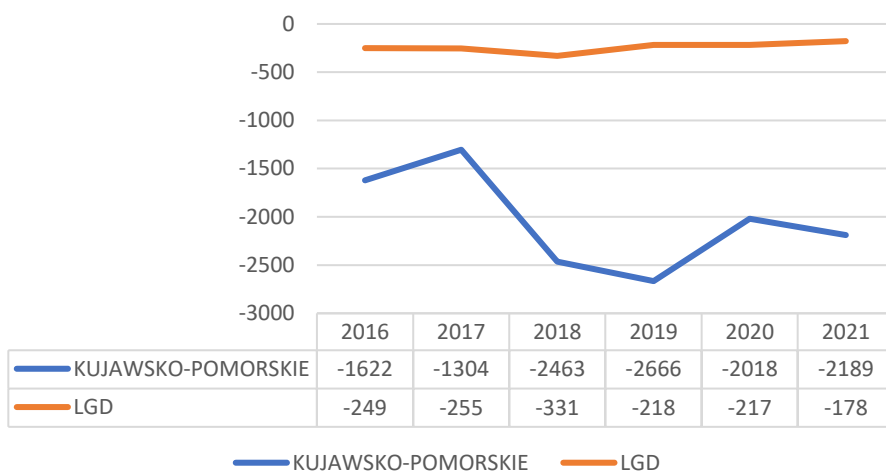
Średni wiek mieszkańców powiatu lipnowskiego wynosi 39,5 lat i jest nieznacznie mniejszy od średniego wieku mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego 41,7 oraz nieznacznie mniejszy od średniego wieku mieszkańców całej Polski. Konsekwencją tego jest relatywnie młodsza struktura wieku ludności obszaru LGD na tle regionu, uwidoczniła wyższym udziałem mieszkańców 61,94 % obszaru LGD jest w wieku produkcyjnym (59,9% woj. Kuj-pom), 19,23% w wieku przedprodukcyjnym (18 % woj. Kuj-pom), a 18,83% mieszkańców jest w wieku poprodukcyjnym (22,1% woj. Kuj-pom). Szczególnie charakterystyczny jest – determinujący opisane liczby - fakt niskiego poziomu wskaźnika liczby urodzeń na terenie LGD, który w 2020 roku wyniósł -3,46 na 1000 mieszkańców i był nieznacznie wyższy od średniej dla całego województwa -3,6, a jednocześnie mieścił się w średniej w skali całego kraju (średnia -3,18 na 100 mieszkańców). Porównanie wartości wskaźnika urodzeń na poziomie kraju wskazuje, że na 2 477 gmin w Polsce, gminy z naszego obszaru o najwyższym wskaźniku lokują się dopiero w drugiej 500. Sytuacja ta jest widoczna od wielu lat i świadczy o bardzo niskich poziomach wskaźnika liczby urodzeń na terenie LGD. Konsekwencją tego jest stały, spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym na terenie LGD, Niski poziom urodzeń i relatywnie stara struktura społeczeństwa jest w tym kontekście elementem charakterystycznym dla terenu LGD. Należy jednakże wskazać, że opisane powyżej dane nie wpływają na wzrost udziału osób w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności obszaru LGD, który utrzymuje się od kilku lat na podobnym poziomie 19%.

Nazwa	Urodzenia żywe na 1000 ludności	Przyrost naturalny na 1000 ludności	Pozycja gminy w Polsce
Wielgie	10,49	-1,8	519
Tłuchowo	10,33	-2,37	578
Chrostkowo	10,11	-1,74	652
Lipno	9,11	-2,95	1132
Lipno miasto	8,74	-5,24	1323
Kikół	8,62	-0,99	1390
Dobrzyń nad Wisłą	8,06	-4,23	1685
Czernikowo	7,62	-2,87	1900
Skępe	7,6	-6,27	1909
Bobrowniki	7,01	-6,84	2156

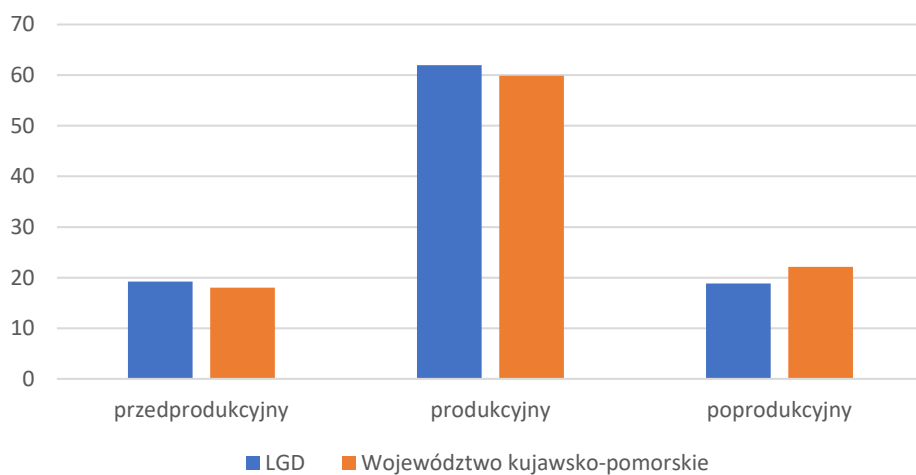
Sytuacja ta obrazuje iż obszar LGD dotyka widoczne w skali makro zjawisko starzenia się społeczeństwa. Uwidacznia to zmiana w czasie wartości wskaźnika liczby ludności w wieku poprodukcyjnym przypadającej na 100 osób w wieku produkcyjnym – mimo, iż w każdym analizowanym roku wskaźnik ten na terenie LGD przyjmuje wartości niższe od średniej dla regionu to widoczny jest coroczny, stały, dynamiczny wzrost wartości tego wskaźnika, co obrazuje rosnące obciążenie demograficzne osób w wieku produkcyjnym przez osoby w wieku poprodukcyjnym – w okresie ostatnich 7 lat wartość przedmiotowego wskaźnika wzrosła na terenie LGD o ponad 12%. Potwierdzają to dane dotyczące zmiany liczby osób w wieku poprodukcyjnym w ostatnich latach – liczba ta systematycznie w każdym roku analizy rośnie, osiągając wielkość 16547 osób w 2021 roku – co oznacza wzrost o 1881 osób w okresie ostatnich 7 lat tj. o 7,7%. Zwiększa się w konsekwencji udział ludności w wieku poprodukcyjnym w całkowitej liczbie mieszkańców regionu – począwszy od 2014 wynosi obecnie 18,8%.

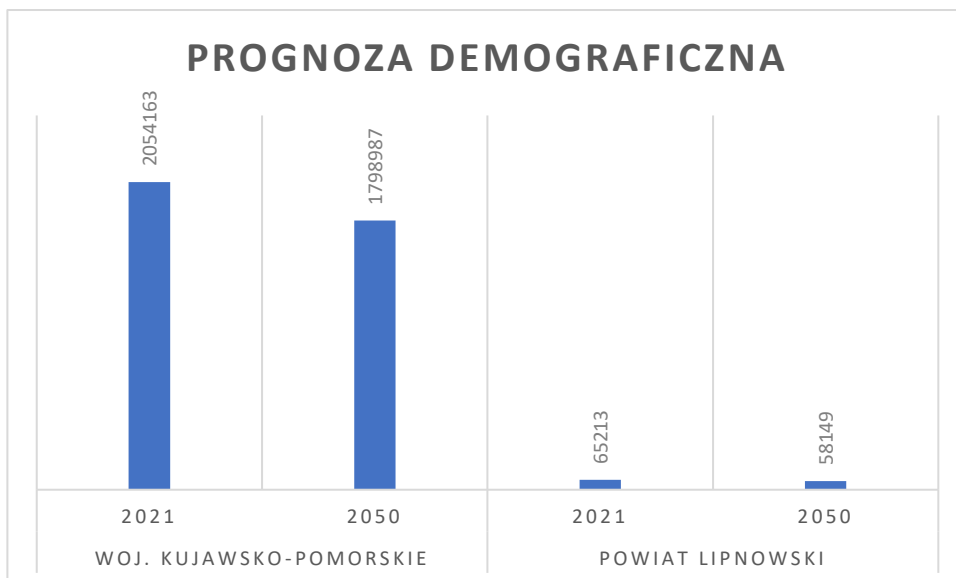

Saldo migracji

Struktura demograficzna

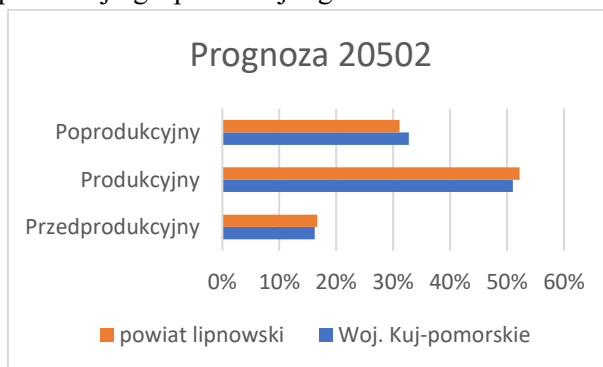

Rysunek. Sytuacja demograficzna obszaru LGD na tle województwa kujawsko-pomorskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Kierunki zmian w strukturze demograficznej obszaru LGD potwierdzają prognozy GUS dotyczące liczby mieszkańców wg funkcjonalnych grup wieku w okresie do 2050 roku. Jak wynika z tych prognoz liczba mieszkańców w wieku poprodukcyjnym będzie systematycznie i dynamicznie rosła i do roku 2050 zwiększy się w relacji do stanu obecnego (wzrost o 12 %). Jednocześnie liczba mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym będzie pozostawała w całym okresie analizy na zbliżonym poziomie (spadek o 2% w roku 2050), oraz spadek osób w wieku produkcyjnym (o 10%). Prognoza ta – mimo, że jest korzystniejsza od prognozy w innych terenach województwa czy kraju – wskazuje na bardzo znaczący prognozowany wzrost ludności najstarszej (seniorów), generując tym samym szereg następstw dla struktury społecznej i gospodarczej regionu.

Rysunek. Prognozy ludności w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym obszaru LGD do roku 2050.

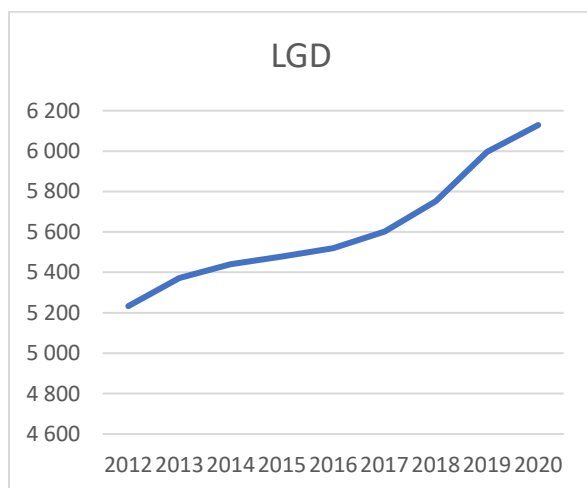
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

3. Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości (w tym przedsiębiorczości społecznej), branż z potencjałem rozwojowym (informacja o branżach gospodarki mających kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru²).

² Informacja o branżach gospodarki mających kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru LGD zostanie uzupełniona w terminie późniejszym

Według danych GUS liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie LGD w 2020 r. wynosiła łącznie 6 129 szt. co stanowi 3% podmiotów zarejestrowanych w województwie kujawsko-pomorskim. W zakresie bezwzględnej liczby podmiotów gospodarczych, największa ich ilość jest zarejestrowana w mieście Lipno (1 592) i gmina wiejska Czernikowo (814). Średnia ilość podmiotów gospodarczych przypadających na 1 000 mieszkańców na diagnozowanym obszarze wynosi natomiast 82 podmiotów, gdzie analogiczny wskaźnik dla województwa kujawsko-pomorskiego sięga poziomu 102. Najwięcej podmiotów gospodarczych na obszarze LGD przypada na mieszkańców w mieście Lipno, gminach wiejskich Czernikowo i Lipno. Poziom omawianego wskaźnika na całym obszarze działania LGD jest o 20 % niższy od wielkości notowanej dla województwa. Wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych na badanym obszarze rósł od roku 2014 jednak w roku 2019 odnotowano nieznaczne spowolnienie, które można wiązać z pandemią COVID 19. W odniesieniu do województwa widzimy różnice gdyż w badanym okresie cały czas wzrasta liczba przedsiębiorstw.

Gmina	Liczba podmiotów gospodarczych 2020
Czernikowo	814
Chrostkowo	184
Bobrowniki	231
Wielgie	463
Dobrzyń n/W	674
Skępe	647
Lipno m	1592
Kikół	516
Lipno gm	802
Tłuchowo	370
Suma	6129

Struktura wielkości przedsiębiorstw na obszarze LGD wskazuje na zdecydowaną przewagę ilościową małych firm. Analogiczna jest sytuacja w województwie pomorskim. Największy udział w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych na terenie LGD mają mikroprzedsiębiorstwa zatrudniające od 0 do 9 osób, stanowią one 96,89% przedsiębiorstw, w województwie kujawsko-pomorskim – 96,07%, pozostałe grupy są zdecydowanie mniej liczne i łącznie stanowią 3,11% przedsiębiorstw

działających na analizowanym terenie. Liczba małych przedsiębiorstw zatrudniających poniżej 50 osób stanowi w sumie 99,60% ogółu firm.

Pod względem struktury własnościowej podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na obszarze LGD w sektorze prywatnym widoczna jest zdecydowana dominacja firm prowadzonych przez osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Przedsiębiorstwa te stanowią w sumie 79% wszystkich firm zarejestrowanych na badanym terenie. Pod tym względem struktura ta jest zbliżona do średniej dla województwa kujawsko-pomorskiego (73,72%), wykazując się jednakże większym udziałem osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą i niższym udziałem spółek prawa handlowego handlowych (woj. kuj-pom 8,57%).

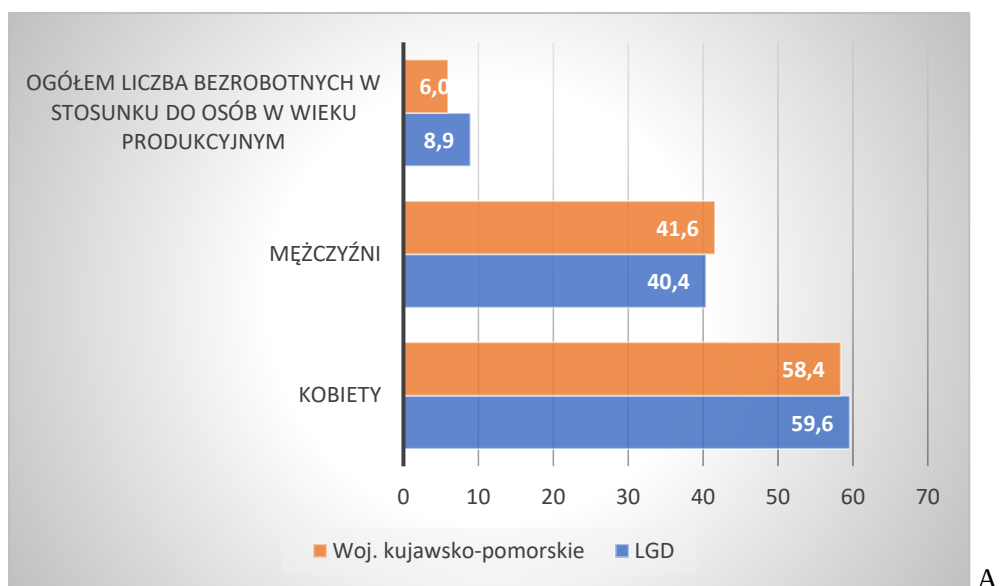
W przypadku struktury zarejestrowanych na obszarze LGD podmiotów gospodarczych według rodzaju prowadzonej przez nich działalności (sekcji PKD) dane wskazują, na zdecydowaną dominację trzech sekcji, które w sumie stanowią ponad 40 % wszystkich podmiotów gospodarczych. W opisywanej strukturze zdecydowanie dominują sekcje C przetwórstwo przemysłowe (13%), H transport i gospodarka magazynowa (14%), Q opieka zdrowotna i pomoc społeczna (11 %) , M działalność profesjonalna naukowa i techniczna (10%) W województwie przeważają następujące sekcje G handel hurtowy i detaliczny (23 %), F budownictwo (17%), Sekcje C, M, Q mają taką samą wartość 9% W kontekście struktury istniejących przedsiębiorstw znamienne jest w tym zakresie fakt braku na terenie LGD dużych zakładów przemysłowych i dominacja małych firm działających w sferze usług i handlu, co z jednej strony przekłada się na relatywnie niewielki potencjał istniejących form do generowania nowych miejsc pracy – z drugiej zaś skutkuje np. brakiem uciążliwych dla środowiska zakładów przemysłowych.

4. Rynek pracy (poziom zatrudnienia i stopa bezrobocia - liczba bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym, charakterystyka grup pozostających poza rynkiem pracy).

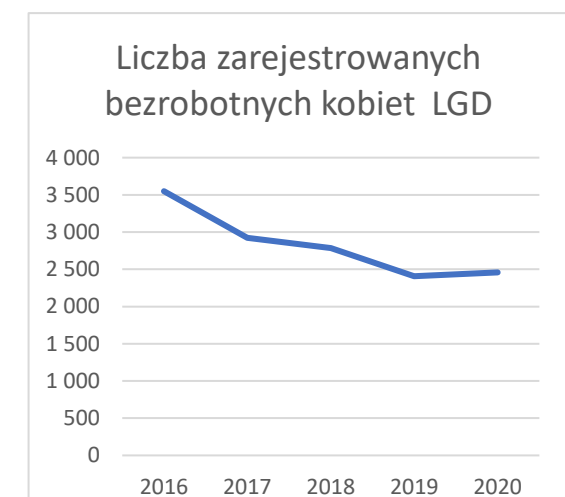
Średni poziom zatrudnienia mierzony liczbą pracujących przypadających na 1 000 ludności na terenie powiatu lipnowskiego wyniósł w 2021 roku 125‰ i był znacznie niższy od średniej dla całego województwa kujawsko-pomorskiego (231‰) – sytuacja ta świadczy o ponadprzeciętnym poziomie zatrudnienia na terenie LGD i decyduje o relatywnie dobrej sytuacji w tym zakresie.

Jednocześnie liczba osób bezrobotnych w relacji do liczby osób w wieku produkcyjnym na terenie LGD w 2020 roku wyniosła 8,9% i była znacznie niższa od wartości tego wskaźnika dla całego województwa kujawsko-pomorskiego (6%). Struktura wielkości bezrobocia wg płci na terenie LGD wskazuje na znacznie wyższy wskaźnik poziomu bezrobocia wśród kobiet – wskaźnik ten (mierzony liczbą kobiet bezrobotnych w relacji do liczby kobiet w wieku produkcyjnym) wyniósł 11,6% i był dwukrotnie wyższy od analogicznego wskaźnika notowanego w przypadku mężczyzn (6,7%). W konsekwencji liczba bezrobotnych kobiet była dwukrotnie wyższa od liczby bezrobotnych mężczyzn. Charakterystyczne jest że przedmiotowa dysproporcja utrzymuje się stale w okresie analizowanych ostatnich 7 lat.

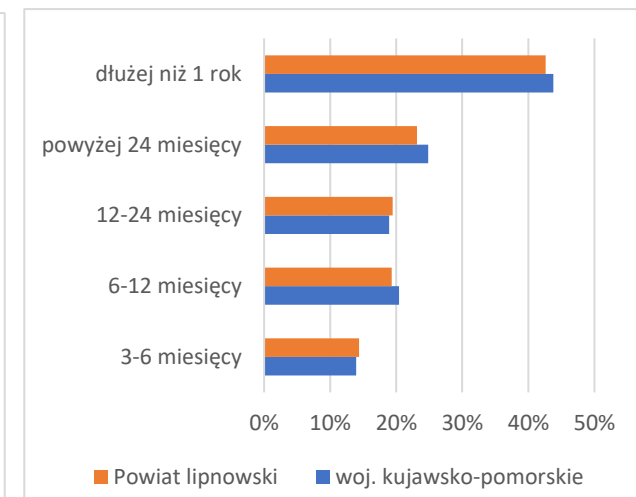
LGD

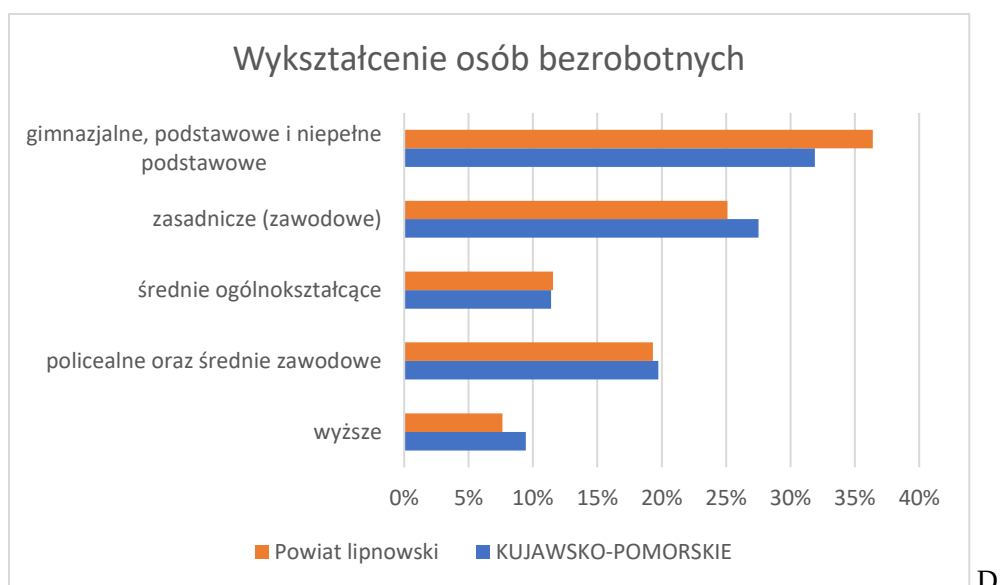
A

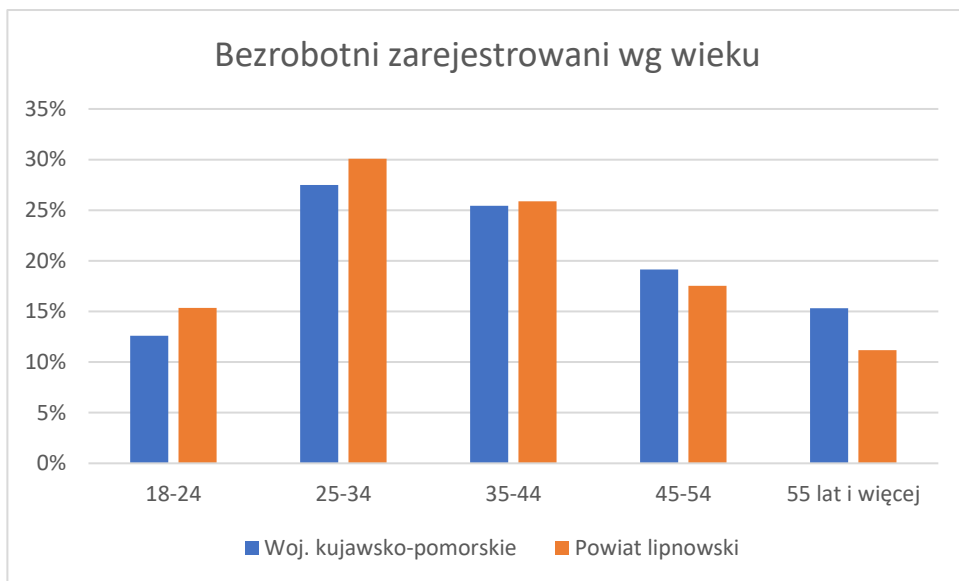
B

C

D

E

Rysunek. Charakterystyka bezrobotnych na terenie powiatu lipnowskiego na tle powiatów ziemskich województwa kujawsko-pomorskiego w 2020 roku w %³.

A – Bezrobotni z podziałem na płeć ;B- Odsetek bezrobotnych zarejestrowanych kobiet; C- Bezrobotni zarejestrowani wg czasu pozostawania bez pracy ; D - Odsetek bezrobotnych zarejestrowanych wg poziomu wykształcenia; E - Odsetek bezrobotnych zarejestrowanych wg grup wieku;

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS: www.stat.gov.pl

Charakterystyka struktury bezrobotnych zarejestrowanych w PUP w Lipnie przedstawia się następująco:

a. Udział zarejestrowanych bezrobotnych kobiet wśród bezrobotnych ogółem– powyższe zjawisko potwierdzają dane dotyczące udziału kobiet w grupie osób bezrobotnych na terenie LGD. Porównanie w tym zakresie ze średnią dla województwa wskazuje, że kobiety stanowią znacznie większy odsetek bezrobotnych na terenie LGD niż ma to miejsce w skali całego województwa.

b. Bezrobotni zarejestrowani wg czasu pozostawania bez pracy – analiza wskazuje na niższy udział długotrwale bezrobotnych w ogóle osób pozostających bez pracy na terenie LGD na tle całego województwa. Sytuacja ta dotyczy to zarówno osób pozostających bez pracy ponad 12 jak i ponad 24 miesiące,

b. Odsetek bezrobotnych zarejestrowanych wg poziomu wykształcenia – tak na terenie LGD jak i w całym regionie widoczny jest wyższy udział wśród bezrobotnych osób w niższym wykształceniu: zawodowym, gimnazjalnym i podstawowym. Jednocześnie na terenie LGD daje się zauważyć znacznie wyższy odsetek wśród bezrobotnych osób z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym niższy osób z wykształceniem średnim.

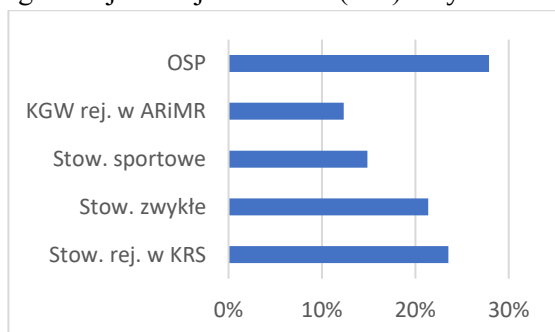
c. Odsetek bezrobotnych zarejestrowanych wg grup wieku – w przedmiotowej strukturze widoczne jest zjawisko znacznie wyższego od średniej dla regionu udziału wśród bezrobotnych osób młodych w wieku do 34 lat oraz znacznie niższy udział osób w wieku najstarszym tj. pow. 45 lat. Zjawisko to jest natomiast determinowane także przez strukturę wieku ludności obszaru LGD na tle całego województwa, (??)

³ Z uwagi na brak danych statystycznych na poziomie gmin, analizę przeprowadzono na poziomie powiatu. Jednocześnie z uwagi na fakt, że obszar LGD obejmuje wszystkie gminy powiatu lipnowskiego oraz jedną gminę powiatu toruńskiego (powiat toruński liczy w sumie 8 gmin), analizę przeprowadzono na bazie danych dla powiatu lipnowskiego. Porównania ze średnią dla województwa oparto o dane dla powiatów ziemskich.

5. Działalność sektora społecznego, w tym integracja/rozwój społeczeństwa obywatelskiego

Według danych ze Starostwa Powiatowego w Lipnie, Krajowy Rejestr Kół Gospodyń Wiejskich (ARIMR) oraz Urzędu Gminy Czernikowo w 2021 roku na terenie LGD funkcjonowało 294 organizacji pozarządowych, 8 fundacji. Jednocześnie wśród zarejestrowanych organizacji funkcjonowało 41 klubów sportowych (w tym 27 UKS), 77 ochotniczych straży pożarnych oraz 34 koła gospodyń wiejskich. Liczby te wskazują, że w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców na analizowanym obszarze działa 39,61 organizacji – jest to wielkość wyższa do średniej notowanej dla województwa (22).

Analiza struktury obszarów działalności funkcjonujących organizacji pozarządowych wskazuje, że dominują w niej organizacje działające w szeroko pojętej sferze podtrzymywania tradycji i rozwoju lokalnego. Widoczna jest także nieznaczna liczba podmiotów prowadzących działania na rzecz osób niepełnosprawnych (5), widzimy znaczny udział organizacji promujących rozwój kultury fizycznej, sportu, rekreacji i turystyki (41) oraz działających na polu integracji co w swoich celach statutowych zaznaczyło 36 podmiotów. Na obszarze LGD funkcjonuje 77 OSP co stanowi 9 % tego rodzaju organizacji w województwie (850) w tym 15 w KSRRG.

Rysunek. Struktura NGO na terenie LGD wg głównego rodzaju działalności, w 2022 roku, w %.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Starostwa Powiatowego w Lipnie oraz Urzędu Gminy Czernikowo oraz rejestru KGW w ARIMR..

społecznej na terenie objętym LSR, zwłaszcza w porównaniu ze średnią dla całego regionu województwa kujawsko -pomorskiego.

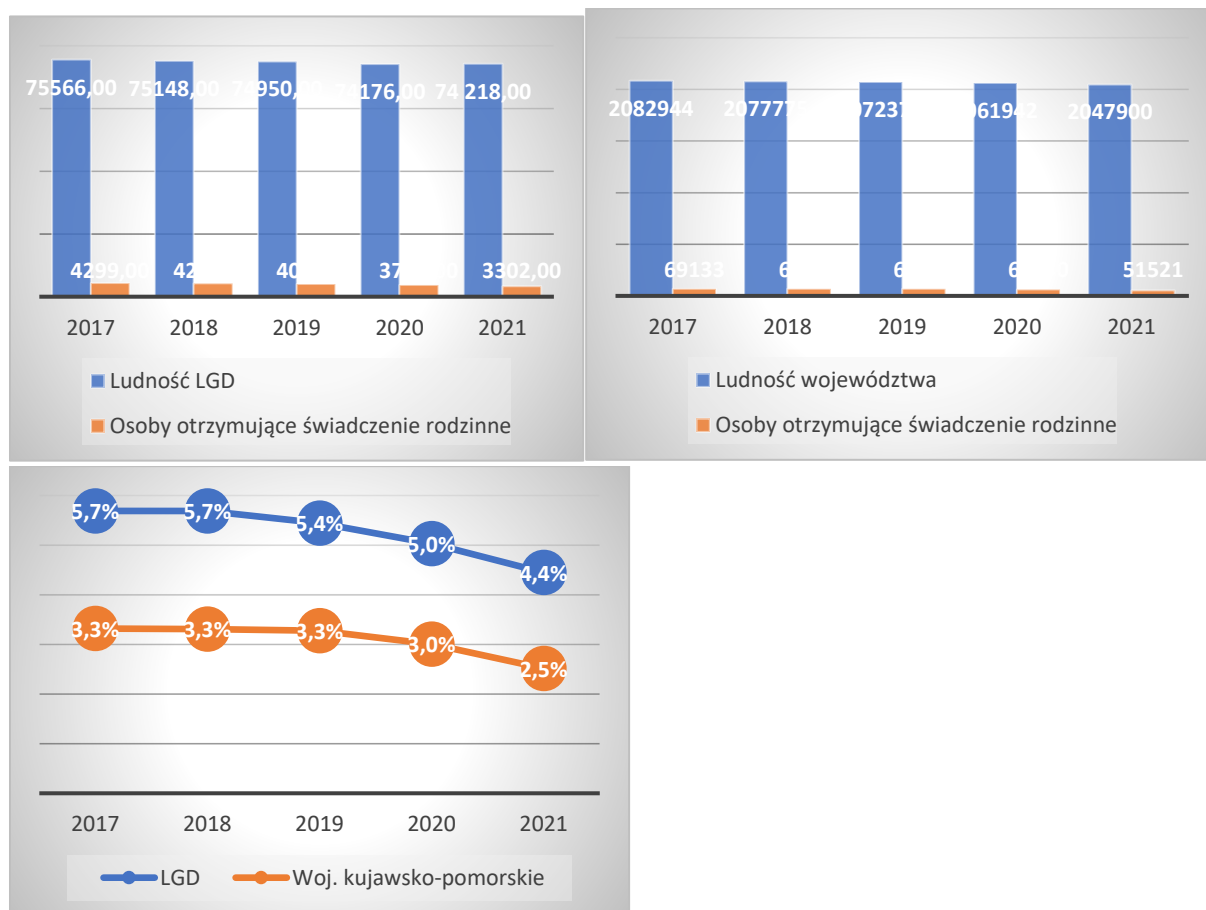
6. Problemy społeczne, ze szczególnym uwzględnieniem problemów ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz skali tych zjawisk

Problemy społeczne zidentyfikowane na potrzeby przedmiotowej Strategii na terenie LGD dotyczą przede wszystkim kwestii związanych z potrzebą funkcjonowania pomocy społecznej, która zgodnie z definicją wskazaną przez Ustawę z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2021 poz. 2268, z późn. zm.) jest „...instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości”.

Bazując na danych oficjalnej statystyki GUS zapotrzebowanie na usługi pomocy społecznej na terenie LGD, a w konsekwencji sytuację w zakresie występujących problemów w tym zakresie można oprzeć na liczbie rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci oraz liczbie beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej. W przypadku pierwszego ze wskazanych wskaźników odnosząc go do liczby mieszkańców, liczba rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci jest w całym okresie analizy obejmującym okres lat 2017-2021 na terenie LGD wyższa od średniej notowanej dla całego obszaru województwa. Stan ten utrzymuje się na podobnym poziomie w całym okresie analizy; jednocześnie widoczna jest podobna tendencja zmian przedmiotowego wskaźnika w czasie, który notuje na terenie LGD - spadek począwszy od 2018 roku. Wyjaśnienie takiej sytuacji należy upatrywać z jednej

Poza działalnością NGO, stosowaną powszechnie miarą rozwoju społeczeństwa obywatelskiego danego obszaru jest udział mieszkańców w wyborach powszechnych. Analizując frekwencję wyborczą na terenie LGD w ostatnich wyborach ogólnokrajowych tj. wyborach na urząd Prezydenta RP, które miały miejsce w 2020 roku (do analizy wzięto dane dla I tury wyborów) - dane wskazują, że średnia frekwencja we wszystkich gminach obszaru LGD wyniosła 53,45% i była niższa od średniej dla całego Województwa Pomorskiego (61,03%) oraz znacznie niższa od wyniku otrzymanego w skali całego kraju (64,51%). Dane te potwierdzają przeciętny poziom aktywności

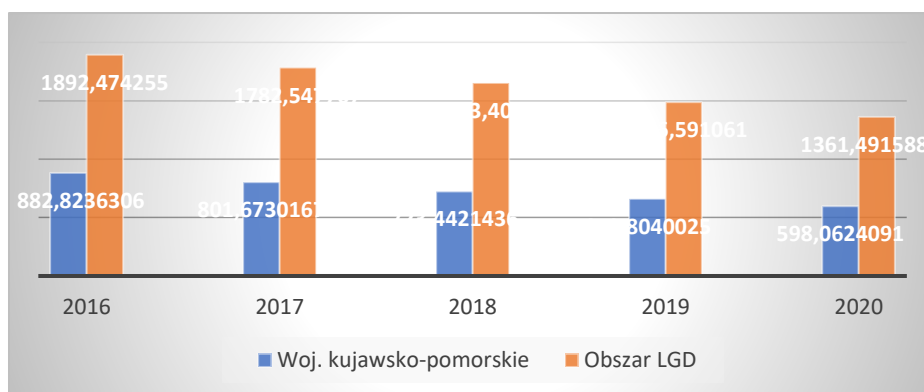
strony w większej dzietności rodzin na terenie LGD (który należy do wyższego niż w województwie) i występowaniu większej liczby rodzin wielodzietnych wymagających potencjalnego wsparcia – a z drugiej wyższymi dochodami związanymi z corocznym podnoszeniem kwoty najniższego wynagrodzenia brutto przy jednoczesnym stałym kryterium dochodowym (674,00 zł netto) na osobę w rodzinie. Wprowadzenie kilka lat temu na poziomie rządowym świadczeń specjalnych dla rodzin, które niewątpliwie poprawiły sytuację materialną ich beneficjentów - oraz spadek bezrobocia w skali kraju i regionu – które to zjawiska zmniejszyły w konsekwencji popyt na usługi pomocy społecznej w tym zakresie.

Rysunek. Liczba rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne, w latach 2017-2021 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

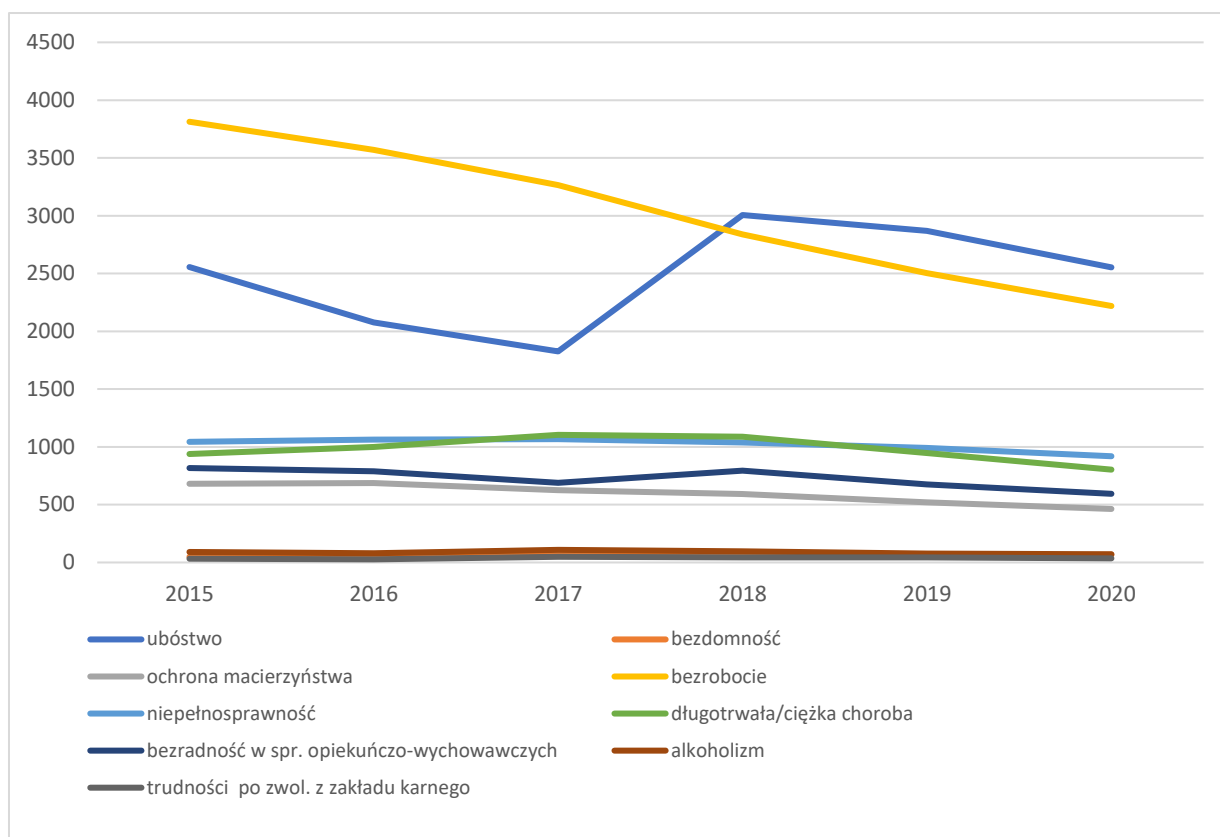
W przypadku drugiego z omawianych wskaźników obrazującego liczbę beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej przypadających na 10 tys. ludności, widoczna jest nieznacznie niższa jego wartość na terenie LGD na tle całego regionu województwa pomorskiego oraz podobnie jak w całym regionie jest systematyczny spadek w ostatnich latach. Powodów tej sytuacji należy upatrywać w podobnych zjawiskach jak w przypadku zasiłków dla rodzin.

Rysunek. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności, w latach 2014 - 2020 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

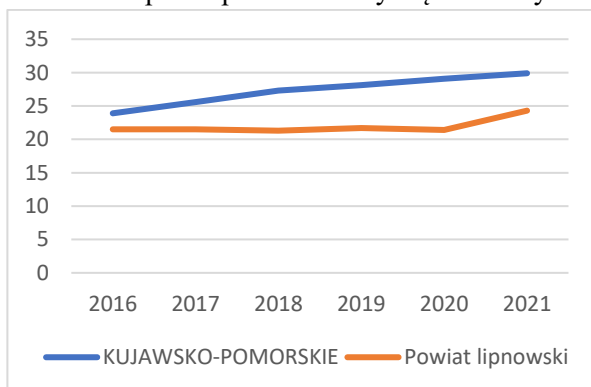
W kwestii powodów korzystania przez mieszkańców z pomocy społecznej dokonano analizy na podstawie przyczyn korzystania przez rodziny z terenu LGD z pomocy społecznej w ostatnich latach. Dane statystyczne wskazują, że mimo poprawy sytuacji materialnej, wciąż zdecydowanie głównym powodem w tym zakresie jest ubóstwo. Mimo spadkowej tendencji zmian liczby rodzin korzystających z pomocy z tego powodu, pozostaje on w dalszym ciągu zdecydowanie najczęstszą przyczyną z jakiej mieszkańcy wymagają wsparcia z zewnątrz – w ostatnim analizowanym 2020 roku z tego powodu skorzystało z pomocy 3946 rodzin. Charakterystyczne jest, że na terenie LGD odsetek osób, którym przyznano świadczenia z powodu ubóstwa (powiązana z bezrobociem) w liczbie osób objętych świadczeniami ogółem jest porównywalny do średniej w województwie kujawsko-pomorskim (na poziomie LGDów) i wynosi 63%, przy średniej dla województwa wynoszącej 62%. Innymi powodami korzystania ze wsparcia są bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych 24 % oraz niepełnosprawność 21 %. Ze wskazanych powodów, z pomocy społecznej zmuszonych jest korzystać corocznie blisko 5000 rodzin z terenu LGD. Pozostałe zjawiska społeczne mają znacznie mniejszy wpływ na potrzebę korzystania z pomocy i charakteryzują się malejącą tendencją tego wpływu w ostatnich 6 latach – dotyczy to przede wszystkim takich czynników jak: ~~bezrobocie~~, bezradność czy ochrona macierzyństwa, gdzie liczba rodzin powołująca się na te zjawiska przy korzystaniu z pomocy społecznej zmalała od roku 2015 w sumie o 32%. Czynniki te obok alkoholizmu i bezdomności pozostają natomiast wciąż ważnymi powodami, z których mieszkańcy wymagają wsparcia z zewnątrz. Na szczególną uwagę zasługują także ostatnie dwa z wymienionych czynników tj. alkoholizm i bezdomność, które mimo podejmowanych działań pozostają na zbliżonym poziomie w analizowanym okresie jako powód, z którego rodziny wymagają wsparcia z pomocy społecznej. Szczegółowe dane w tym zakresie przedstawia poniższy rysunek.

Rysunek. Rodziny, którym na podstawie decyzji przyznano pomoc społeczną wg przyczyn, w latach 2015- 2020 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W zakresie dostępu do usług stacjonarnej pomocy społecznej miarą w tym zakresie jest liczba miejsc w placówkach stacjonarnej pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. m-ców. Dane te wskazują, że na obszarze LGD widoczna jest nieznacznie(24) mniejsza od średniej dla województwa dostępność do usług w tym zakresie. Ponadto rosnąca tendencja zmian tego wskaźnika w przypadku całego województwa (29) nie znajduje potwierdzenia na terenie LGD, gdzie wskaźnik ten notuje znacznie większe wahania. Zjawisko to – mimo ukierunkowania usług społecznych na ich deinstytucjonalizację – wskazuje na słabszy dostęp do stacjonarnych usług społecznych, zwłaszcza dla osób nie mających możliwości wsparcia w ramach opieki środowiskowej, w tym osób o wysokim poziomie niepełnosprawności czy ciężko chorych.

Rysunek. Liczba miejsc w placówkach stacjonarnej pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. m-ców, w latach 2016- 2020 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W konsekwencji poziom wskaźnika osób korzystających z pomocy społecznej na terenie LGD wynosi 14% gdy średnia dla całego województwa pomorskiego to 6%. Jednocześnie wskaźnik ten tak na analizowanym obszarze jak i średnio w województwie notuje w ostatnich latach systematyczny dynamiczny spadek swojej wartości.

Na terenie LGD działa 7 instytucji oferujących całodobową i dzienną opiekę:

- Dom Pomocy Społecznej w Nowej Wsi 143 miejsca

- Dzienny Domu Senior + w Krzyżówkach- 30 miejsc
- Dom Dziennego Pobytu w Mokowie –25 miejsc
- Dzienny Domu Pobytu Senior + w Stalmierzu 53 miejsc
- Środowiskowy Dom Samopomocy Koniczynka Sumin 53 miejsca
- Dzienny Dom Pobytu Lipno - 18 miejsc
- Dom Samotnej Matki W Skępem -15 miejsc

W ostatnich latach przybyło placówek świadczących dzienną opiekę, jednak największym problemem ich funkcjonowania jest problem dowozu podopiecznych oraz związane z tym wysokie koszty.

Poniżej przedstawiono charakterystykę najważniejszych grup i zjawisk społecznych wymagających interwencji ze strony usług społecznych.

A. Piecza zastępcza

W przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców, w tym w sytuacji zagrożenia życia lub zdrowia, dzieci umieszczane są w pieczy zastępczej. Zapewnienie pieczy zastępczej ma charakter tymczasowy, celem pracy jest wsparcie rodziców, by umożliwić powrót dziecka do rodziny biologicznej. Piecza zastępcza sprawowana jest w dwóch formach: rodzinnej tj. w rodzinach zastępczych spokrewnionych, niezawodowych, zawodowych, rodzinnych domach dziecka oraz instytucjonalnej tj. w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (POW) typu rodzinnego, socjalizacyjnego, interwencyjnego i terapeutycznego.

Na terenie LGD najczęstszym powodem umieszczania dzieci w pieczy jest bezradność rodziców w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. Drugim najczęściej występującym problemem w rodzinie biologicznej było uzależnienie rodziców. Na uwagę zasługuje również problem przemocy w rodzinie, oraz znaczny wzrost liczby dzieci, które trafiły do pieczy z powodu sieroctwa lub półsieroctwa.

Dane statystyczne wskazują, że w 2021 roku na terenie LGD liczba dzieci w pieczy zastępczej ogółem wyniosła 95 osób – liczba ta nie wykazuje wyraźnych tendencji zmian w czasie, ulegając wahaniom między 78 (2019r)- 95 dziećmi (2021r). Wartość tego wskaźnika wykazuje natomiast tendencję wzrostową w analizowanym czasie ostatnich 3 latach, co wskazywać może na intensyfikację problemów związanych z opieką nad dziećmi.

nowych dzieci skierowanych do pieczy zastępczej

Odsetek dzieci przebywających w pieczy rodzinnej w ostatnim analizowanym roku wyniósł 75%, co oznacza, że 3 z 4 dzieci było w rodzinie zastępczej. Widoczna jest w tym zakresie także wyraźna tendencja dążenia do zabezpieczania pobytu dzieci w rodzinach zastępczych – w okresie lat 2015-2020 na terenie LGD odsetek dzieci umieszczanych w rodzinach zastępczych wzrósł o 18%. Podobna struktura ma miejsce w przypadku nowych dzieci umieszczanych w pieczy rodzinnej niż w instytucjonalnej, gdzie w ostatnim analizowanym roku 67% nowych dzieci w pieczy zastępczej trafiło pod opiekę pieczy rodzinnej.

Dane wskazują, że większość dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej pozostaje w nim do 18. roku życia i opuszcza w momencie usamodzielnienia.

Porównanie dostępu do usług rodzinnej pieczy zastępczej na terenie LGD na tle województwa wskazuje, że liczba rodzin zastępczych na terenie powiatu lipnowskiego w przeliczeniu na liczbę mieszkańców wynosi 0,73 rodziny/1 000 mieszkańców i jest znacznie niższa od średniej dla województwa pomorskiego (1,00 ‰). Świadczy to o niedoborze podaży na pełnienie tego typu roli

przez rodziny z terenu LGD – informacje przekazane przez samorządy wskazują natomiast na prowadzenie intensywnej akcji promocyjnej w celu poprawy sytuacji w tym zakresie.

Instytucjonalna piecza zastępcza jest sprawowana w formie placówki opiekuńczo-wychowawczej, Placówki Opiekuńczo- Wychowawczej Na terenie Powiatu Lipnowskiego funkcjonują trzy placówki opiekuńczo – wychowawcze: – Placówka Opiekuńczo - Wychowawcza „Parkowa” w Lipnie, – Placówka Opiekuńczo - Wychowawcza „Na Zakręcie” w Lipnie, – Placówka Opiekuńczo - Wychowawcza „Zakątek” w Lipnie. W w/w Placówkach na dzień 31 grudnia 2021 r. przebywało 46 wychowanków: brak jest natomiast placówek typu interwencyjnego, które przyjmowały dzieci w każdym momencie oraz POW typu specjalistyczno-terapeutycznego⁴.

Kluczowe wyzwania dotyczące pieczy zastępczej dotyczą na terenie LGD przede wszystkim:

- Dalszego utrzymywania dobrego kierunku zmian w pieczy zastępczej, polegającego na zapewnianiu opieki i wychowania w rodzinach zastępczych oraz podnoszeniu standardów placówek opiekuńczo-wychowawczych tj. 14 miejsc w jednej placówce.
- Rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej opartej o wysoką liczbę rodzin zastępczych, w tym nowych rodzin zastępczych, wydolnych i chętnych do opieki nad dziećmi ze szczególnymi potrzebami i wielodzietnymi rodzeństwami.
- Promocji rodzicielstwa zastępczego wśród mieszkańców powiatu zachęcającego do podjęcia się roli opiekuna zastępczego nowych osób, jak i utrzymanie motywacji u dotychczasowych opiekunów.
- Zapewnienia usamodzielniającym się wychowankom dostępu do wsparcia specjalistycznego oraz mieszkań chronionych.

B. Seniorzy

Starzenie się społeczeństwa to proces polegający na wzroście liczby osób w starszym wieku i ich udziału w ogólnej liczbie ludności przy jednoczesnym spadku liczby i udziału osób młodych w ogólnej liczbie ludności. Proces starzenia się społeczeństwa charakteryzuje także feminizacja, czyli wyższa liczba kobiet niż mężczyzn wśród populacji osób starszych, jak również singularyzacja tj. częstsze pojawianie się gospodarstw jednoosobowych, w których mieszkają osoby starsze. Konsekwencją jest konieczność zapewnienia warunków do jak najdłuższego samodzielnego życia w miejscu zamieszkania osobom samodzielnie gospodarującym. Wszystkie te procesy obserwowane są powszechnie, wynika to z sytuacji demograficznej opisanej w podrozdziale I, gdzie niewystarczająco wysoki poziom wskaźnika urodzeń oraz przyrostu naturalnego nie niwelują tempa starzenia się społeczeństwa. Zmierzamy do sytuacji gdy liczba osób w wieku senioralnym jak i udział w ogólnej liczbie mieszkańców obszaru LGD będzie systematycznie rósł, niosąc na sobą szereg następstw natury społecznej i gospodarczej.

Z punktu widzenia usług społecznych wraz ze wzrostem liczby osób w wieku poprodukcyjnym, będzie rosła m.in. liczb osób niepełnosprawnych. wskazują, że wśród osób w wieku poprodukcyjnym co trzecia osoba była niepełnosprawna prawnie lub biologicznie. Kolejnym zjawiskiem jest wskazana powyżej singularyzacja, wiążąca się z potrzebą zapewnienia opieki nad osobami samotnymi, zwłaszcza tymi które nie mogą liczyć na wsparcie strony usług opieki środowiskowej. Obecnie funkcjonujące usługi wsparcia seniorów można podzielić na dwie kategorie:

a. organizacja czasu wolnego, rozwój hobby i zainteresowań oraz edukacja osób starszych – na terenie LGD dla starszych mieszkańców dostępne są 3 uniwersytety trzeciego wieku oraz kluby seniora organizowane w poszczególnych gminach. W przypadku klubów seniora ich liczba oraz skala działalności jest bardzo zmienna w czasie, w zależności m.in. od realizacji projektów dofinansowanych ze środków zewnętrznych. Działalność tego typu inicjatyw ogranicza także fakt, że mają one najczęściej charakter nieformalny, zawiązany wokół np. GOK na czas realizacji projektu,

⁴ Raport o stanie Powiatu Lipnowskiego za rok 2021

b. zapewnienie opieki dziennej lub całodobowej osób w wieku poprodukcyjnym z uwagi na niepełnosprawność lub chorobę – w tym zakresie na terenie LGD funkcjonuje Niepubliczny Zakład Pielęgnacyjno – Opiekuńczy w Lipnie NZOZ Zakład opiekuńczo – leczniczy w Suradówku, (opieka paliatywna), Ponadto na terenie LGD funkcjonuje 4 domy dziennego pobytu: Dziennego Domu Senior + w Krzyżówkach (30 osób), Dom dziennego pobytu w Mokowie (25 osób), Dziennego Domu Pobytu Senior + w Stalmierzu (53 osoby), Dzienny Dom Pobytu Lipno (18 osób). Funkcjonuje 7 świetlic/klubów dla seniora.

Kluczowe wyzwania dotyczące wsparcia osób starszych ze strony usług społecznych dotycząc na terenie LGD przede wszystkim:

- Niejednorodność grupy osób starszych pod względem aktywności, stanu zdrowia, niepełnosprawności wymaga stałego różnicowania usług społecznych pod względem ich zakresu i dostępności, w środowisku zamieszkania i całodobowo poza miejscem zamieszkania.
- Wspieranie działań nakierowanych na aktywizację seniorów i ich najbliższego otoczenia.
- Zapewniania wsparcia i doradztwa opiekunom osób starszych, w tym w ramach opieki wytchnieniowej.
- Tworzenia infrastruktury placówek dziennych, w tym mieszkań chronionych, odpowiadającym na zapotrzebowanie osób starszych.

C. Niepełnosprawność

Z uwagi na brak porównywalnych, aktualnych danych statystycznych dotyczących osób niepełnosprawnych, obecny szacowany obraz niepełnosprawności na terenie LGD widoczny jest w liczbie wydawanych orzeczeń o niepełnosprawności dla dzieci i osób dorosłych przez Powiatowe Zespoły do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Lipnie (dla powiatu lipnowskiego) i Toruniu (dla powiatu toruńskiego, w tym gminy Czernikowo). W roku 2020 łącznie wydano na terenie LGD 2944 orzeczeń, w tym 2598 dla osób dorosłych i 346 dla dzieci –wartości liczby wydawanych orzeczeń rosną od 2014 roku osiągając wartość szczytową w roku 2019 i od tego momentu się zmniejsza. Ten proces możemy wytłumaczyć Ustawą , która z powodu pandemii Covid z mocy prawa wydłużyła ważność wcześniejszych wydanych orzeczeń. Jednak należy zwrócić uwagę iż do roku 2019 ilość orzeczeń wzrastała co wiążemy z postępowaniem medycyny oraz wzrostem świadomości mieszkańców. Dane zawarte w Raporcie końcowym badania „Ocena potrzeb w zakresie rozwoju usług społecznych i infrastruktury społecznej w województwie kujawsko-pomorskim” wykonanym na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego wskazują, że udział osób z niepełnosprawnościami wśród mieszkańców ogółem na terenie LGD jest nieznacznie niższy od średniej dla całego województwa. Nie zmienia to jednak faktu, że w 2020 roku na terenie LGD niepełnosprawność stanowiła czwarty najważniejszy powód korzystania przez rodziny z pomocy społecznej.

Obecnie na terenie LGD funkcjonują podmiotów i organizacji pozarządowych działających na rzecz osób niepełnosprawnych - wszystkie organizacje pozarządowe, instytucje pomocy i integracji społecznej, zakłady pracy, spełniają istotną rolę w procesie rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych – są to m.in.:

- Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Warsztaty Terapii Zajęciowej (WTZ) - placówka stwarzające osobom niepełnosprawnym niezdolnym możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia jest. Na terenie LGD funkcjonuje jeden WTZ, łącznie dla 30 osób niepełnosprawnych.
- Niepubliczny Ośrodek Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczy w Wierzbicku - Fundacja Nasze Dzieci (NOREW). Placówka dzięki specjalistycznej kadrze pedagogów, logopedów i rehabilitanta oferuje wsparcie edukacyjno-terapeutyczne w przypadku każdego dziecka, które wymaga indywidualnego

prowadzenia ze względu na swe potrzeby i możliwości. Placówka prowadzona jest przez podmioty sektora pozarządowego,

- „Lawendowy Dom” w Mokowie, Placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku znajdujące się w prowadzonym przez Wojewodę Kujawsko-Pomorskiego rejestrze placówek zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku mających siedzibę w województwie kujawsko-pomorskim, 15 osób.

- do zadań z zakresu pomocy społecznej należy zapewnienie i prowadzenie usług w domach pomocy społecznej (DPS) dla osób wymagających całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogących samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, którym nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych. Na terenie LGD funkcjonuje jeden DPS w Nowej Wsi na 143 osoby .

Kluczowe wyzwania dotyczące wsparcia osób niepełnosprawnych ze strony usług społecznych dotyczą na terenie LGD przede wszystkim:

- Rozwoju infrastruktury środowiskowych domów samopomocy, odpowiadającym na potrzeby osób z niepełnosprawnościami i z zaburzeniami psychicznymi.
- Zapewnienia wsparcia opiekunom w ramach opieki wytchnieniowej.
- Utrzymania dostępu do usług domów pomocy społecznej dla osób z zaburzeniami psychicznymi i dla osób niepełnosprawnych intelektualnie.
- Wsparcia realizacji zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej na rzecz osób z niepełnosprawnościami oraz poprawa jakości ich funkcjonowania społecznego i zawodowego osób niepełnosprawnych.
- Tworzenia nowych oraz wsparcie działalności mieszkań chronionych (wspomaganych).

D. Inne problemy i zagrożenia społeczne.

Współczesny świat generuje szereg nowych, niespotykanych wcześniej zagrożeń społecznych dotyczących takich kwestii jak: szeroki dostęp do środków odurzających, co może prowadzić do uzależnienia, aktywnym przepływem ludności między państwami, co generuje potrzebę integracji cudzoziemców, ale również zapobieganie handlowi ludźmi oraz szereg zagrożeń o charakterze behawioralnym, np. uzależnienie od komputera, smartfonu, pracoholizm, itp. Obecnie brak jest pełnych i porównywalnych danych statystycznych dotyczących tego typu zagrożeń i wyzwań społecznych na poziomie lokalnym.

Należy zauważyć, że wśród osób otrzymujących świadczenia pomocy społecznej z tytułu uzależnień od alkoholu i narkomanii występuje 170 osób z pierwszego powodu i jedynie 10 z drugiego. Zwróćmy uwagę na problemy młodzieży Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Lipnie w roku 2020/2021 wydała 552 diagnoz psychologicznych.

Kluczowe wyzwania dotyczące wsparcia w/w zagrożeń ze strony usług społecznych dotycząc na terenie LGD przede wszystkim:

- Rozpowszechnianie informacji o dostępnej pomocy w zakresie stosowania środków psychoaktywnych i uzależnień behawioralnych.
- Wzrost świadomości mieszkańców dotyczących zagrożenia przemocą i obowiązku reagowania na objawy przemocy.
- Powszechne działania w obszarze przeciwdziałania cyberprzemocy, uzależnieniu od Internetu/telefonu, hazardowi skierowane wobec dzieci i młodzieży szkolnej.
- Doskonalenie systemu wsparcia, w tym zapewnienie dostępu do psychiatry dziecięcego oraz poradni psychiatrycznej dla dzieci.

Od roku 2017 działa Ośrodek Terapii Uzależnień "Spichlerz" Dyblin, 87-610 Dobrzyn nad Wisłą, leczenie nałogów: alkoholizm, hazard, narkomania, seksoholizm, zakupoholizm, lekomania.

W Szpitalu Lipno Sp. z o. o. funkcjonuje Poradnia Terapii Uzależnień.

E. Przedsiębiorczość społeczna.

Przedsiębiorstwo społeczne to specyficzny typ podmiotu gospodarczego, w działalności którego na pierwszy plan wysuwają się nie zyski i ich maksymalizacja, lecz cele społeczne. Przedsiębiorstwa społeczne działają w różnych formach prawnych: spółdzielni socjalnych, stowarzyszeń, fundacji, spółek non-profit. Największy odsetek przedsiębiorstw społecznych stanowią spółdzielnie socjalne. Na terenie LGD funkcjonuje obecnie 1 spółdzielnia socjalnych, Spółdzielnia Socjalna „Artystyczni” (miasto Lipno). Porównując liczbę tych podmiotów w przeliczeniu na liczbę mieszkańców z sytuacją w całym regionie województwa pomorskiego należy wskazać, że otrzymany wskaźnik dla obszaru LGD jest niższy do otrzymanego dla całego województwa pomorskiego (liczba spółdzielni socjalnych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców na terenie LGD wynosi 0,13 wobec 0,37 na terenie całego województwa⁵).

7. Dziedzictwo kulturowe/zabytki;

Cecha charakterystyczną obszaru jest bogata historia i kultura. Miasto Dobrzyń nad Wisłą należy do najstarszych miast w Polsce (pierwsza wzmianka pochodzi z 1065 r.). Z Dobrzyniem nad Wisłą związana jest postać na wpół legendarnej Nawojki postaci z XV wieku uchodzącej za pierwszą polską studentkę. Z obszaru LGD pochodzi również wiele bardzo ważnych postaci których działania odbiły się głębokim echem w Polsce oraz za granicą. W Lipnie urodziła się Pola Negri, właściwie Apolonia Chałupiec światowa gwiazda kina niemego. Natomiast w miejscowości Popowo (gm. Tuchowo) urodził się Lech Wałęsa polski polityk i działacz związkowy. W latach 1990–1995 Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej. Współzałożyciel i pierwszy przewodniczący „Solidarności”, opozycjonista w okresie PRL. Laureat Pokojowej Nagrody Nobla

Dziedzictwo kulturowe to zarówno dobra materialne, jak i wszelkie dziedzictwo o charakterze niematerialnym. Bogata historia obszaru Lokalnej Grupy Działania wpłynęła na zaistnienie wielu dóbr kultury niematerialnej jak zwyczaje, tradycje, legendy, imprezy kulturalne i umiejętności mieszkańców. Wśród zwyczajów wyróżnić można zachowane dość powszechnie (szczególnie na wsi) zbieranie się mieszkańców przy kapliczkach na tzw. „majowych”. Mieszkańcy śpiewają pieśni religijne, modlą się. Jest to również okazja do wymiany informacji i dyskusji o bieżących sprawach i życiu wsi. Wiele historii i legend powiązanych jest z miejscami kultury materialnej, jak grodziska, zamki, pałace czy kościoły. Ważnym elementem analizy kulturowej tego obszaru jest także kwestia odrębności etnicznej ludności. Dobrzyniacy, tworzą odrębną grupę etnograficzną pozostającą w bliskim związku z Kujawami pod względem gwarowym. Dobrzyniacy, podobnie jak Chełminiacy, wchodzi w skład pierwotnej grupy plemiennej pomorskiej. Dialektolodzy traktują Kujawy, ziemię dobrzyńską i chełmińską jako jedną całość narzecze chełmińsko-dobrzyńskie. Sprawa odrębności kulturowej i dialektologicznej łączy się z procesami osadniczymi. Na tereny ziemi dobrzyńskiej napływali w ciągu wieków osadnicy z różnych stron: z Mazowsza, z Niemiec, z innych regionów kraju (Kieleckie, okolice Warszawy, Kurpie), repatrianci zza Buga, z Lubelskiego. Przywozili ze sobą swoje obyczaje, inną mowę, mieszając się z ludnością ziemi dobrzyńskiej. Ciągłe zmiany osadnicze nie sprzyjały kształtowaniu się odrębnej kultury regionu.

Z inicjatywy Stowarzyszenia Gmin Ziemi Dobrzyńskiej oraz Urzędu Miasta w Dobrzyniu powstał projekt stroju dobrzyńskiego, nawiązujący do tradycyjnego stroju noszonego na tym terenie przez ludność dobrzyńską, którego wzór był zatracany jednak stopniowo z biegiem lat. Strój kobiecy składa się z koszuli z białego płótna, halki, kaftana wykonanego z sukna, batystowej kryzy, fartuszka i spódnicy, która mogła mieć kolor beżowy, zielony, niebieski, pomarańczowy lub bordowy. Szyję zdobiły czerwone korale. Noszono także gorset, białe pończochy, a na nogach skórzane trzewiki. Na zwinięty warkocz wkładano toczek. Strój męski składał się z koszuli, spodni i czamary uszytych

⁵ Dane na podstawie dokumentu „Ocena zasobów pomocy społecznej województwa kujawsko-pomorskiego za rok 2021”, ROPS w Toruniu, Toruń 2022 r.

z granatowego sukna oraz butów z długimi cholewkami. Głowę zdobił czarny filcowy kapelusz z pawim piórką lub rogatywka obszyta barankiem.

Obszar LGD obfituje również w różnego rodzaju zabytki kulturalne i historyczne.

Miejscowość	Obiekt / zespół kultury materialnej
Gmina Czernikowo	
Czernikowo	☐ Gotycki kościół z 1370 roku
Makowiska, Włęcz, Wilcze Kąty	☐ Domy drewniane z I połowy XX wieku, zagrody, budynku gospodarskie
Steklin, Steklinek, Nowogródek,	☐ Dworki;
Wilcze Kąty	☐ Ewangelicki dom modlitw
Mazowsze	☐ Neogotycki kościół
Gmina Dobrzyń nad Wisłą	
Dobrzyń nad Wisłą	☐ Grodzisko (Góra Zamkowa) ☐ kościół pofranciszkański z XIV wieku kościół pofranciszkański z XIV wieku ☐ kościół drewniany o konstrukcji zębowej wybudowany w II połowie XVIII wieku ☐
Mokowo	☐ kościół murowany z początku XX wieku ☐ grodzisko nizinne pierścieniowe z XI wieku
Bachorzewo	☐ drewniany dworek otoczony parkiem z II połowy XIX wieku
Dyblin	☐ dwór klasycystyczny otoczony parkiem wzniesiony ok. 1825 roku
Krojczyn	☐ dworek z początku XX wieku
Płomiany	☐ zespół parkowo-dworski (obejmujący klasycystyczny dwór) z początku XIX wieku dawna karczma;
Krępa	☐ grodzisko wyżynne stożkowe datowane na II-III okres wczesnośredniowieczna zespół kościoła p.w. MB Nieustającej Pomocy, dawny zbór ewangelicki (1740 r.);
Zawionki	☐ młyn wodno-elektryczny drewniany wybudowany w 1920 roku
Łagiewniki	☐ miejsce męczeństwa Polaków w grudniu 1944 roku
Gmina Kikół	
Cieluchowo	☐ murowany dwór z 1933 roku
Hornówko	☐ zespół dworsko-pałacowy (obejmujący m.in. murowany dwór z drugiej połowy XIX wieku)
Kikół	☐ zespół pałacowo-parkowy ☐ kościół rzymskokatolicki z 1904 -1909 roku
Lubiń	☐ zespół pałacowo-parkowy
Niedźwiedź	☐ murowany dwór z połowy XIX wieku
Sumin	☐ zespół dworsko-parkowy ☐ kościół z ok. 1325 roku
Trutowo	☐ zespół dworsko-parkowy ☐ zespół klasztorny Karmelitów z pierwszej połowy XVIII wieku
Wola	☐ zespół dworsko-parkowy z końca XIX wieku
Wolęcin	☐ zespół dworsko-pałacowy
Grodzeń	☐ kaplica z 1778 roku
Gmina Skępe	
Skępe	☐ zespół sakralny kościoła i klasztoru Ojców Bernardynów pochodzący z 1510 roku ☐ barokowo-klasycystyczne kamieniczki pochodzące z XVIII i XIX wieku ☐ budynek nadleśnictwa datowany na początek XIX wieku ☐ pozostałości dawnego zajazdu klasztornego z początku XIX wieku ☐ średniowieczne grodzisko
Czermno, Franciszkowski, Likiec, Wólka, Żuchowo	☐ drewniane chaty chłopskie z początku XX wieku
Łąkie	☐ kaplica
Wólka	☐ kaplica
Szczękarzewo	☐ krzyż choleryczny z 1831 roku
Babie Ławy	☐ grodzisko średniowieczne

Gmina Tłuchowo	
Jasień, Kamień, Kmiecia, Kołobukowo, Kozioróg Rzeczny, Tłuchowo	☐ zespoły dworsko-parko we; ☐ zespół dworski; ☐ zespół kościoła parafialnego obejmujący m.in. murowany kościół rzymskokatolicki, murowaną dzwonnice (z lat 1886-1888), plebanie z końca XIX wieku i przykościelny cmentarz z połowy XIX wieku ☐ drewniane domy z XIX wieku
Gmina Wielgie	
Czarne	☐ późnoklasycystyczny dwór ☐ drewniany kościół klasycystyczny
Witkowo	☐ zespół dworsko-parkowy
Nowa Wieś	☐ drewniany dwór
Oleszno	☐ murowany dwór
Zaduszniki	☐ zespół pałacowo-parkowy ☐ kościół murowany
Wylazłowo	☐ murowany dwór
Wielgie	☐ kościół drewniany z XVIII wieku ☐ gorzelnia murowana ☐ młyn murowany
Gmina Chrostkowo	
Nietrzeba	☐ drewniany młyn wodny
Nowa Wieś	☐ spichlerz podworski
Głęboczek	☐ spichlerz murowany
Janiszewo	☐ kaplica murowana z połowy XIX wieku
Chrostkowo	☐ - kościół drewniany pod wezwaniem świętej Barbary z 1700 roku wraz z dzwonnica i kostnica parafialną i murowaną plebania z lat 1920 - 25 oraz cmentarzem rzymsko-katolickim z I połowy XIX wieku
Gmina Bobrowniki	
Bobrowniki	☐ ruiny zamku krzyżackiego
Teren gminy	☐ liczne chaty chłopskie z XIX, XX wieku
Gmina Lipno	
Brzeźno	☐ kościół drewniany z XVIII wieku ☐ kościół murowany pod wezwaniem Matki Bożej Częstochowskiej
Ostrowite	☐ kościół drewniany pod wezwaniem św. Mateusza z XVIII wieku
Karnkowo	☐ kościół murowany z XVIII wieku
Maszewo, Barany, Radomice	☐ kaplice
Jankowo, Karnkowo, Rumunki Głodowo, Trzebiegoszcz	☐ chałupy chłopskie, skanseny

Prawdziwą „perłą” regionu są przede wszystkim obiekty kultury sakralnej.

Do najważniejszych z nich należą:

- zespół sakralny kościoła i klasztoru Ojców Bernardynów w Skępem
- drewniany kościół w Czarnem (gm. Wielgie)
- drewniany kościół w Ostrowitem (gm. Lipno)
- drewniany kościół w Grochowsku gm. (Dobrzyń nad Wisłą)
- drewniany kościół w Chrostkowie
- zespół klasztoru karmelitów w Trutowie (gm. Kikół)

Wśród pozostałych zabytków na szczególną uwagę zasługują:

- ruiny zamku w Bobrownikach
- Góra Zamkowa w Dobrzyniu nad Wisłą
- pałac w Jastrzębiu (gm. Lipno) oraz liczne zespoły dworsko – parkowe.

Ruiny Zamku w Bobrownikach

Kościół w Chrostkowie

Góra Zamkowa

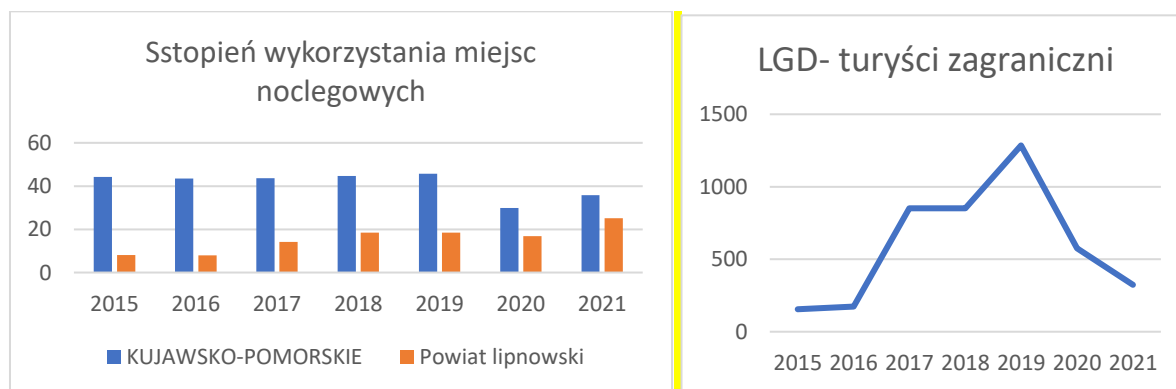
8. Obszary atrakcyjne turystycznie oraz wskazanie potencjału dla rozwoju turystyki, informacja dotycząca liczby gospodarstw agroturystycznych, wskaźnik Schneidera (intensywność ruchu turystycznego)⁶;

Pod względem geograficznym obszar LGD położony jest w środkowej i południowej części województwa kujawsko-pomorskiego, w obrębie dwóch głównych jednostek: południowa część obszaru znajduje się w Kotlinie Toruńskiej, wschodnia jego część leży na Pojezierzu Dobrzyńskim. Dzięki takiemu położeniu obszar ten odznacza się urozmaiconą rzeźbą terenu. W części północnej i wschodniej przeważa płaska i falista wysoczyzna morenowa, którą urozmaicają pagórki i wzgórza moren czołowych, jak również liczne formy wklęsłe: rynny polodowcowe i zagłębienia wytopiskowe. Dominującą wklęsłą formą rzeźby jest głęboka i rozległa Dolina Wisły oraz Dolina Drwęcy, obie z wykształconymi systemami taras pradolinnych i dolinnych. Jednocześnie skutkuje to bardzo urozmaiconymi walorami krajobrazowymi (część regionu uzyskała z tego powodu nazwę „Szwajcarii Dobrzyńskiej”) oraz licznymi jeziorami które wraz z piękną krawędzią Kotliny Toruńskiej. Ważnym elementem przyrodniczym są również lasy. Średnia lesistość kształtuje się na poziomie 25,74 % i jest wyższa od średniej lesistości dla województwa kujawsko – pomorskiego (23,44%). Obszar Ziemi Dobrzyńskiej charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem warunków abiotycznych (rzeźby terenu,

typów i rodzajów gleb, stosunkami wodnymi, mikroklimatem), co wpływa na różnorodność fauny. Ważną funkcję, jako korytarz ekologiczny środkowej Europy 19 spełnia m.in. dolina Wisły. Występują tu wszystkie gatunki charakterystyczne dla niżu Polski, z czego ważną grupę stanowią gatunki północne i bardziej ciepłolubne gatunki południowe. Spotykane są również rzadkie (również reliktowe) gatunki żyjące na torfowiskach i zbiorowiskach kserotermicznych. Do zwierząt objętych ochroną, występujących na omawianym obszarze należą m.in. następujące gatunki: bóbr europejski, wydra, nietoperze, kret, zając bielak, jeże, paż królowej, jelonek rogacz, traszka grzebieniasta, rzekotka drzewna, sowy, orły bieliki, myszołowy. Wiele z wymienionych wyżej gatunków znajduje się w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt. Wszystkie powyższe elementy stanowią o dużej atrakcyjności turystycznej tego obszaru.

Obszar objęty analizą LSR należy do regionów umiarkowanie zasobnych w wody powierzchniowe. Przeważająca część terenu objętego analizą przyrodniczą należy do dorzecza Wisły. Rzeka przepływa przez teren trzech gmin obszaru LGD - znajdującej się na południu gminy Dobrzyń nad Wisłą (na wysokości której tworzy Zbiornik Włocławski) i leżących na północnym-zachodzie gmin Czernikowo, Bobrowniki (wchodzą w skład ich południowo-zachodniej granicy). Wisła płynie przez obszar województwa kujawsko-pomorskiego na długości 205,3 km., z czego 21,7 km przypada na Zbiornik Włocławski, który jest jednym z największych największym potencjalnym walorem turystycznym (korzystne warunki do lokalizacji zagospodarowania turystyczno – sportowego). Na pozostałą szatę wodną o większym znaczeniu składają się rzeki Mień, Ruziec, Skrwa oraz jeziora: Mazowsze, Chalińskie, Kikolskie, Konotopie, Moszczonno, Steklin, Likieckie, Łąkie, Sarnowskie, Skępskie Wielkie, Święte, Tupadelskie, Orłowskie. Cztery z nich posiadają powierzchnie powyżej 100 ha. Są to: jezioro Chalińskie (powierzchnia 122,5 ha), jezioro Steklin (powierzchnia 112,9 ha), jezioro Łąkie (110,2 ha) i jezioro Skępskie Wielkie (120,0 ha)

Potencjał turystyczny regionu jest od dawna wymieniany jako niewykorzystane narzędzie w kontekście rozwoju gospodarczego obszaru LGD. Potencjał obszaru LGD pod kątem rozwoju turystyki mierzony liczbą i jakością dostępnej infrastruktury turystycznej – w tym zakresie wzięto pod uwagę dane GUS dotyczące bazy noclegowej i obiektów zakwaterowania wykazuje na duże braki w tej dziedzinie. Według tych danych na omawianym obszarze 10 gmin działają zaledwie 3 hotele o obiekty świadczące usługi hotelarskie 12 raz agroturystyka 9. Łącznie obiekty te dysponują 536 miejscami noclegowymi.

Turyści zagraniczni korzystający z noclegów w latach 2015 – 2021

Opisane dane wskazują przede wszystkim na małą liczbę obiektów i miejsc noclegowych, gdzie obszar LGD należy pod tym względem do najsłabszych regionów województwa. Sytuacja ta ma swoje odzwierciedlenie w słabym poziomie wskaźnika liczby turystów korzystających z obiektów turystycznych. Dodatkowo tylko 3,31 % noclegów udzielonych zostało turystom zagranicznym. Przez teren LGD przebiegają szlaki i trasy turystyczne o zasięgu europejskim i ogólnopolskim. Na wyróżnienie zasługują min. - szlak św. Jakuba, nazywana często także po hiszpańsku Camino de Santiago (pielgrzymkowy szlak europejski) - wiślana trasa rowerowa biegnąca wzdłuż Wisły, mająca łączyć Beskidy (początek na zaporze nad Jeziorem Czerniańskim u zbiegu Czarnej i Białej Wisłki) z

Bałtykiem (koniec szlaku w Gdańsku). Trasa główna oraz regionalne i lokalne odcinki łącznikowe mają liczyć łącznie ok. 1300 km i ma to być najdłuższy szlak rowerowy w Polsce, a także szlaki rowerowe na terenie gminy Kikół (czarny, zielony, żółty, niebieski i czerwony) o różnym stopniu trudności i długości od 14,6 do 34,6 km

10. Rolnictwo i rynek rolny [liczba gospodarstw, kierunki produkcji (ze wskazaniem głównych), osób zatrudnionych w rolnictwie, średnia powierzchnia gospodarstw].

Rolnictwo na terenie LGD, podobnie jak w całym regionie jest ważną dziedziną gospodarki, a jednocześnie wciąż jednym z głównych źródeł utrzymania mieszkańców obszaru. Podstawowym materiałem, z którego powstały gleby występujące na obszarze LGD są: gliny zwałowe, piaski zwałowe, żwiry i piaski. Występuje również torf olesowy o średniej miąższości i popielności.

Wśród klasy bonitacyjnych gruntów ornych na terenie LGD dominują gleby klas IV, V i VI przy niewielkim udziale gleb klas najlepszych. Największy odsetek zajmują gleby klasy VI – 23,98 % powierzchni oraz klasy IV a – 23,19 %. Brak jest natomiast na terenie LGD gleb klasy I przy jednoczesnym bardzo niewielkim udziale gleb klasy II.

Ogólnie należy stwierdzić, iż warunki glebowe w regionie należy zaliczyć do średnich na tle województwa. W przestrzeni rolnictwa regionu dominują gleby klasy IV. Zaznacza się w tym zakresie lepsza jakość gleb na obszarach położonych wzdłuż doliny Wisły – gleby klasy I-III i gorsza jakość gleb w północnej części obszaru.

W zakresie struktury użytkowania gruntów na obszarze LGD dominują użytki rolne (51,6 %) oraz lasy i grunty leśne (25,71 %). Podobnie wygląda struktura w województwie kujawsko-pomorskim, z większą jednak przewagą użytków rolnych (56 %) nad lasami i gruntami leśnymi (23,44 %).

Pod względem wielkości gospodarstw rolnych struktura obszaru LGD różni się od struktury województwa pomorskiego. Średnia wielkość gospodarstwa rolnego na terenie LGD na bazie danych powszechnego spisu rolnego z 2020 roku (obejmująca powierzchnie użytków rolnych) wyniosła 9,81 ha i była znacznie niższa od średniej dla województwa kujawsko-pomorskiego (17,7 ha).

Na terenie LGD pod względem struktury liczby gospodarstw rolnych wg ich wielkości dominują gospodarstwa o powierzchni od 1 do 5 ha oraz od 5 do 10 ha – te dwie grupy stanowią odpowiednio 32,94% i 32,95% wszystkich gospodarstw, co daje w sumie 65,89% powierzchni wszystkich gospodarstw. Najmniejszy odsetek stanowią natomiast gospodarstwa najmniejsze o powierzchni do 1 ha użytków rolnych (na co wpływ ma także sama definicja gospodarstwa rolnego, wg której „gospodarstwa rolne nie obejmują posiadaczy użytków rolnych nieprowadzących działalności rolniczej oraz posiadaczy użytków rolnych o powierzchni poniżej 1 ha prowadzących działalność rolniczą o małej skali”) stanowiące 2,83% gospodarstw oraz gospodarstwa największe o powierzchni pow. 15 ha. Porównanie sytuacji w tym zakresie ze średnią dla województwa wskazuje, na ponad dwukrotnie niższy udział w liczbie gospodarstw jednostek największych o powierzchni pow. 15 ha (14,05% na terenie LGD na tle 31,27% w województwie) oraz wyższy udział gospodarstw mniejszych, mieszczących się w przedziale 5-10 ha (32,95% na terenie LGD na tle 20,21% w skali województwa). Województwo odznacza się bardziej korzystną, niż średnio w kraju, wielkością gospodarstw rolnych (zauważalne jest jednak wewnętrzne zróżnicowanie województwa pod tym względem). Zgodnie z danymi za 2016 rok gospodarstwa indywidualne o powierzchni powyżej 20 ha skupiają prawie 60% użytków rolnych, a stanowią 20% wszystkich gospodarstw w województwie. Obecnie 52 liczba indywidualnych gospodarstw rolnych, na których opiera się cała produkcja rolnicza w

województwie kujawsko-pomorskim, wynosi ponad 63 tys., co stanowi 4,5% ogólnej liczby gospodarstw w Polsce. Natomiast postępujące zmiany liczby indywidualnych gospodarstw rolnych dotyczą w głównej mierze spadku liczby gospodarstw o mniejszej powierzchni na rzecz gospodarstw o większej powierzchni, w tym gospodarstw wielkopowierzchniowych (>100 ha). Proces komasacji gruntów w regionie jest utrudniony przez wysokie ceny gruntów rolnych (najwyższe w kraju obok

województwa wielkopolskiego)⁷

Podsumowując można stwierdzić, że struktura ilościowa gospodarstw pod względem ich wielkości wskazuje, że gospodarstwa na obszarze LGD są relatywnie mniejsze niż ma to miejsce średnio w całym województwie – widoczne jest to przede wszystkim w znacznie niższym na terenie LGD udziale w strukturze gospodarstw obiektów największych o wielkości pow. 15 ha, a tym samym bardziej towarowych i efektywnych ekonomicznie.

Podobnie pod względem powierzchni zajmowanej przez ogół gospodarstw rolnych, obszar LGD znacznie różni się od województwa pomorskiego, gdzie zdecydowanie największy udział mają gospodarstwa o powierzchni 15 ha i więcej (75,13 %). Na obszarze LGD teren zajmowany przez te gospodarstwa stanowi zaledwie 42,63 % powierzchni. Znaczny jest tutaj natomiast udział gospodarstw średnich, wielkości od 5 do 10 ha – 24,94 % powierzchni (prawie trzykrotnie większy niż w województwie) oraz gospodarstw o powierzchni 10 – 15 ha – 21,69 % (w województwie 9,72 %). Podsumowując należy wskazać, że w zakresie struktury powierzchni zajmowanej przez gospodarstwa, w województwie pomorskim dominują przede wszystkim duże gospodarstwa (powyżej 15 ha), natomiast na terenie LGD struktura ta jest zdecydowanie bardziej zróżnicowana, co jest wynikiem funkcjonowania relatywnie większej ilości gospodarstw średniej wielkości kosztem gospodarstw największych.

Pod względem wielkości powierzchni zajmowanej przez różne rodzaje upraw na obszarze LGD, kwestia ta jest w znacznej mierze determinowana jakością rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Wśród upraw zdecydowanie dominują zasiewy zbóż, zajmując 69,21% ogólnej ich powierzchni. Drugą co do wielkości zajmowanej powierzchni kategorią są ziemniaki, zajmujące 2,86% powierzchni przeznaczonej pod uprawy – pozostałe uprawy stanowią znacznie mniejszy odsetek wszystkich upraw. W zakresie wielkości pogłowia zwierząt gospodarskich mierzonej liczbą hodowanych zwierząt przypadającą na 1 gospodarstwo rolne, na terenie LGD widoczne jest przede wszystkim znacznie większa wartość tego wskaźnika w odniesieniu do hodowli drobiu – dane wskazują, że na terenie LGD w 2020 roku pogłowiu drobiu stanowiło niemal 50% pogłowia drobiu w całym województwie pomorskim, z wielkością na poziomie 3,1 mln szt. W konsekwencji należy uznać, że obszar LGD stanowi regionalne zagłębienie w zakresie hodowli drobiu – potwierdzeniem tego jest funkcjonowanie na tym obszarze kilku dużych podmiotów zajmujących się hodowlą oraz przetwórstwem drobiu. Dane wskazują jednocześnie na znaczenie niższe od średniej dla regionu poziom hodowli trzody chlewnej oraz bardzo zbliżony wskaźnik dotyczący hodowli bydła.

O dużym udziale rolnictwa w dochodach lokalnej społeczności świadczy fakt, że osoby pracujące na terenie LGD w sekcji „rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo” stanowią 44,55% wszystkich pracujących - czyli prawie poowa ludności – co jest wielkością znacznie większą niż ma to miejsce w skali całego województwa kujawsko-pomorskiego, gdzie odsetek ten wynosi zaledwie 18,2%. Jednocześnie wart podkreślenia jest fakt, że ludność zamieszkująca gospodarstwa rolne na terenie LGD utrzymuje się przede wszystkim z działalności rolniczej. ~~W tym zakresie pod względem źródeł dochodów gospodarstw rolnych zdecydowanie przeważają w gospodarstwach właśnie dochody z działalności rolniczej (99,65%), przy niewielkim udziale dochodów z pracy najemnej (38,59%).~~ Dochody z emerytury i renty oraz z działalności pozarolniczej nie przekraczają 40% dochodów ogółem. Sytuacja ta świadczy o tym, że ludność rolnicza na terenie LGD utrzymuje się głównie z rolnictwa – w zdecydowanej mniejszości są natomiast sytuacje spotykane w innych częściach województwa czy kraju, polegające na łączeniu pracy w rolnictwie z pracą najemną. Bardzo ważną kwestią jest także fakt, że tylko 15,90% tej grupy osób osiąga dochody z pozarolniczej działalności gospodarczej, co świadczy o relatywnie niskim poziomie przedsiębiorczości wśród właścicieli gospodarstw rolnych na terenie LGD.

⁷ Strategia przyśpieszenia 2030

Przedstawione powyżej dane potwierdzają informacje o strukturze gospodarstw indywidualnych według przeznaczenia końcowej produkcji rolniczej. W tym zakresie na terenie LGD widoczny jest znacznie wyższy odsetek gospodarstw indywidualnych, gdzie końcowa produkcja rolnicza przeznaczona była głównie na samozaopatrzenie – wyniósł on w ostatnim badanym roku 12,90% wszystkich gospodarstw rolnych - na tle 8,98% w skali całego województwa pomorskiego. Sytuacja ta świadczy o mniejszej od średniej towarowości rolnictwa na terenie LGD i mniejszym jego urynkowieniu, w kontekście występowania większej liczby gospodarstw ukierunkowanych na samozaopatrzenie.

Bardzo ważnym problemem dotyczącym rozwoju rolnictwa na terenie LGD jest zjawisko występowania bezrobocia ukrytego wśród ludności wiejskiej. Zjawisko to jest trudne do zmierzenia a odzwierciedla je praca często całych rodzin w jednym małym gospodarstwie rolnym. Zjawisko to znajduje potwierdzenie w danych dotyczących liczby osób – użytkowników oraz członków rodziny użytkownika, pracujących w indywidualnych gospodarstwach rolnych w stosunku do całkowitej liczby mieszkańców. Wskaźnik ten na terenie LGD wynosi 7,89% przy średniej dla województwa wynoszącej 4,86% - co jednoznacznie wskazuje na znaczny przerost osób – członków rodzin - pracujących w gospodarstwach na terenie LGD na tle całego regionu.

Kwestia rozwoju rolnictwa na terenie LGD ma swoje odzwierciedlenie także w poziomie intensywności rolnictwa, którego miarą jest m.in. stosowanie nawozów mineralnych. Na terenie LGD w 2020 roku zużycie to w ujęciu średnim przypadającym na 1 ha użytków rolnych wyniosło 95,7 kg co stanowiło wielkość znacznie mniejszą od średniej dla obszaru województwa pomorskiego (145,2 kg). Sytuacja ta świadczy o znacznej ekstensywności rolnictwa na tym terenie, potwierdzając niski na tle regionu rozwój tej dziedziny gospodarki.

11. Produkty lokalne, tradycyjne i regionalne podkreślające specyfikę danego obszaru (krótki opis produktów charakterystycznych występujących na obszarze), w tym promocji i sprzedaży takich produktów.

Bardzo ważnym elementem potwierdzającym bogate dziedzictwo kulturowe ziemi dobrzyńskiej, a tym samym przywiązanie mieszkańców regionu do tradycji, jest znaczna ilość produktów tradycyjnych, wytwarzanych na terenie LGD. Lista Produktów Tradycyjnych Województwa Kujawsko-Pomorskiego zawiera 94 produkty, tylko 2 produkty zostały zarejestrowane z inicjatywy organizacji z obszaru LGD, jednak silne związki z Kujawami powodują iż większość zarejestrowanych tam produktów jest również produktami tradycyjnymi ziemi dobrzyńskiej i obszaru LGD. Przykładowe produkty uznane za tradycyjne, zarejestrowane na analizowanym obszarze to: Pączki ziemniaczano dyniowe (Tłuchowo), Placek drożdżowy (Dobrzyń nad Wisłą).

Tradycyjne potrawy regionalne to: masło, chleb, pączki, placki, sery, kluski, ciasta i nalewki. Na terenie LGD wytwarza się obecnie szereg produktów lokalnych, które podkreślają odrębność obszaru i stanowią o jego atrakcyjności w kontekście rozwoju turystyki wiejskiej. W 2007 roku zostało wydane opracowanie „Smaki Ziemi Dobrzyńskiej”, w którym zebrano przepisy kulinarne na tradycyjne produkty spożywcze obszaru LGD. Są to między innymi: ryby wędzone (z lokalnych jezior), szynka wiejska, bułeczki, rogaliki drożdżowe itd. W regionie organizowanych jest szereg imprez promujących regionalne tradycje kulinarne. Jest to o tyle ważne że istnienie tych walorów jest jednak słabo rozpowszechnione, wytwarzane są one na potrzeby własnego gospodarstwa domowego, ewentualnie rodziny czy najbliższych znajomych, sąsiadów. Mieszkańcy wytwarzający tradycyjne potrawy nie dostrzegają ich potencjału, szans jakie się z nimi wiążą, możliwości ich wykorzystania i ogromnej wartości. Produkty uznane za tradycyjne, zarejestrowane na analizowanym obszarze posiadają już wyrobioną markę, serwowane są na różnego rodzaju imprezach lokalnych.

12. Zasady zrównoważenia środowiskowego, do przestrzegania których LGD będzie zobowiązana wraz ze wskazaniem, jak będą one realizowane i monitorowane, w tym ekologiczne inicjatywy, które poprawiają jakość powietrza i wody, promują zrównoważone rolnictwo lub chronią systemy środowiskowe i różnorodność biologiczną.

Obszar LGD charakteryzuje się wybitnymi walorami środowiska naturalnego, co przełożyło się na objęcie jego walorów zasięgiem licznych form prawnej ochrony przyrody. Dane GUS wskazują, że 28% powierzchni obszaru LGD objęte jest różnymi formami ochrony przyrody – co jest wielkością nieznacznie mniejszą od sytuacji notowanej w skali całego województwa pomorskiego (32%). W konsekwencji na terenie LGD występują: rezerваты przyrody, obszar chronionego krajobrazu (38 973 ha), rezerваты, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo krajobrazowe. Najważniejszymi obszarami chronionym terenu objętego LSR jest Obszar Chronionego Krajobrazu Jezior Skępskich, Obszaru Chronionego Krajobrazu Niziny Ciechocińskiej, Doliny Drwęcy. Szczególnie cenne obszary w skali nie tylko lokalnej i krajowej ale także międzynarodowej stanowi obszarów sieci Natura 2000: Stary Zagaj, Torfowisko Mieleńskie. Wśród gmin objętych analizą najwięcej terenów prawnie chronionych znajduje się w gminie Czernikowo oraz Skępe i Wielgie. Żadnych obszarów prawnie chronionych nie posiada Gmina Dobrzyń nad Wisłą i Tłuchowo. Na terenie LGD znajdują się 4 rezerваты przyrody: Przełom Mieni otulina, Stary Zagaj, Torfowisko Mieleńskie, Bór Wąkole in prof. Klemensa Kępczyńskiego, 1 Zespół Przyrodniczo-Krajobrazowy „Jezioro Piaseczyńskie”,

Stan czystości powietrza atmosferycznego można uznać za stosunkowo dobry. Pod względem warunków aerosanitarnych obszar objęty LSR znajduje się w stosunkowo korzystnej sytuacji - nie występują większe źródła emisji zanieczyszczeń energetycznych i technologicznych. Wiąże się to z brakiem dużych obiektów przemysłowych na terenach obszaru LGD.

Tabela. Obszary prawnie chronione na terenie LGD w 2020 roku w ha.

Dane	Rezerваты przyrody	Obszary chronionego krajobrazu razem	Rezerваты i pozostałe formy ochrony przyrody na obszarach chronionego krajobrazu	Użytki ekologiczne	Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe
Powierzchnia obszarów	208,22	38973,42	458,43	530,42	353,1

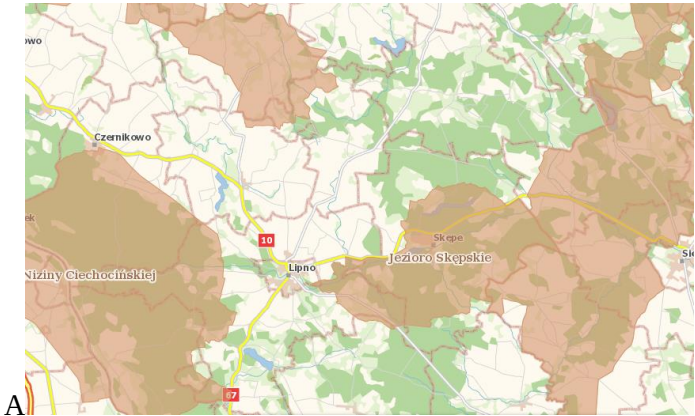
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz <https://crfop.gdos.gov.pl>, 2021r.

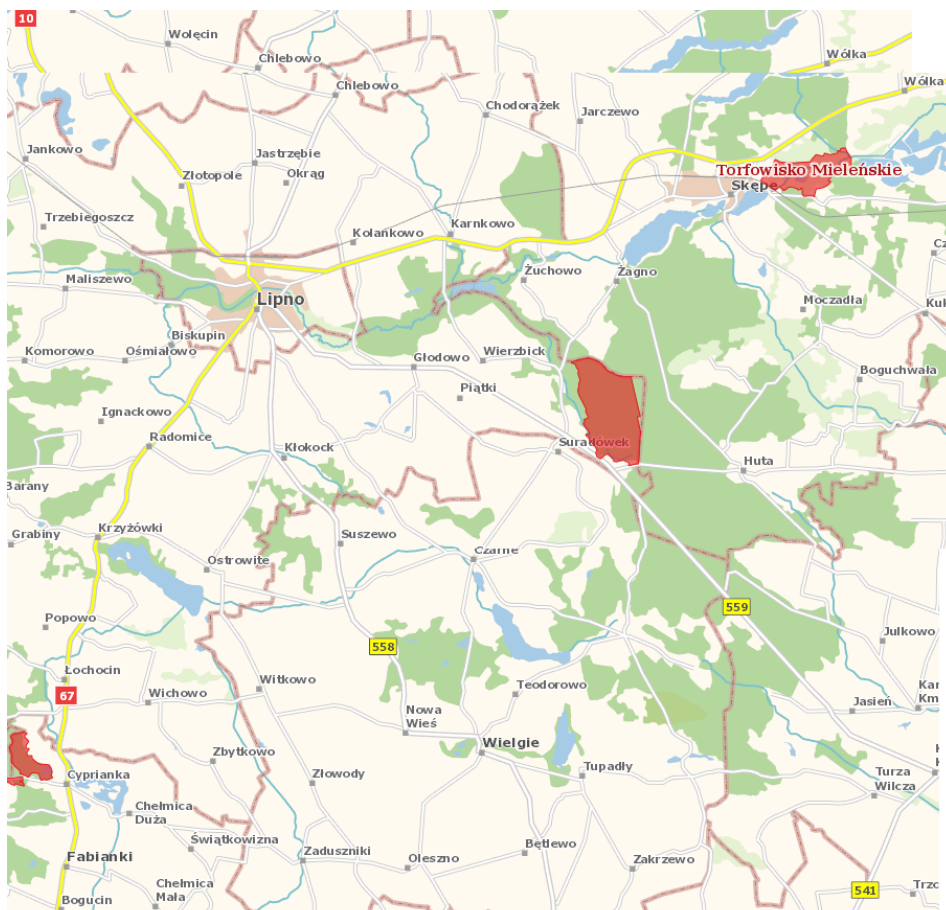
Rozkład przestrzenny obszarów chronionych na obszarze LGD wskazuje na ich kumulację w gminach: Czernikowo, Lipno, Skępe, Szczegółowy obszar przestrzenny najważniejszych obszarów chronionych przedstawiają poniższe rysunki.

Posiadanie tylu ważnych i cennych obszarów chronionych stanowi o atrakcyjności lokalnego środowiska przyrodniczego ale skutkuje jednocześnie potrzebą zapewnienie ich ochrony i racjonalnego gospodarowania gospodarką turystyczną w ich obrębie.

Jednostka terytorialna	Rezerваты przyrody	Obszary chronionego krajobrazu razem	rezerваты i pozostałe formy ochrony przyrody na obszarach chronionego krajobrazu	Użytki ekologiczne	Zespoły przyrodniczo krajobrazowe	Pomniki przyrody
Bobrowniki	0	9000,90	0	0,47	0	1
Chrostkowo	0	1325,86	0	0	0	0

Kikół	0	135,33	0	0	0	0
Lipno		24,75			0	4
Lipno	177,38	6808,71	178,19	0	0	1
Skepe	30,84	10661,20	30,84	0	0	13
Wielgie	0	118,07	0	0	353,1	2
Dobrzyń n/W	0	0	0	0	0	1
Tłuchowo	0	0	0	0	0	0
Czemikowo	0	10898,60	249,4	529,95	0	3

Rysunek. Obszary chronione na terenie LGD.

A – obszary chronionego krajobrazu (kolor brązowy); B – zespoły przyrodniczo – krajobrazowe (kolor fioletowy);
C – obszary sieci Natura 2000 (siedliskowe – kolor czerwony).

Źródło: <https://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>